

DEBRECEN SZ. KIR. VÁROS LEVÉLTÁRA

ÍRTA:
CSOBÁN ENDRE

KÜLÖNLNYOMAT
A „LEVÉLTÁRI KÖZLEMÉNYEK“ VI. ÉVFOLYAMÁBÓL.

K. M. EGYETEMI NYOMDA BUDAPEST, VIII. MÚZEUM-KÖRÜT 6.
1929

11. B. 411/2
10.

DEBRECEN SZ. KIR. VÁROS LEVÉLTÁRA.

Írta: CSOBÁN ENDRE.

Ha azt az állítást kockáztatom meg, hogy Debrecen sz. kir. város levéltára Csonka-Magyarország törvényhatósági levéltárai között a leggazdagabb, ellentétbe kerülök vitéz dr. Házy Jenő soproni főlevéltáros kollégámmal, aki a Levéltári Közlemények első évfolyamának 3—4 számában (227. oldal) hasonló állítást kockáztatott meg Sopron sz. kir. város levéltáráról. Ha tisztán az 1526. év előtti anyagot tekintjük, dr. Házy Jenőnek van igaza. De ha a levéltárakat nem tartjuk a mohácsi vésszel lezártaknak, (amint nem is lehet), hanem figyelembe vesszük a XVI., különösen pedig a XVII. és XVIII. század mozgalmas, gazdasági és szellemi kultúra tekintetében oly jelentős idejének anyagát, a debreceni városi levéltár hatalmas fölényben van nemcsak Sopron, hanem bármely más törvényhatósági jogú vagy rendezett tanácsú város fölött. Budapest székesfőváros levéltára is csak a XVIII. század második felében kezd versenyre kelni vele az anyag gazdagságára nézve és csak a XIX. században múlja felül.

E gazdag levéltár történetének ismertetését mellőzve, magát a levéltári anyagot, a századok folyamán keletkezett iratgyűjteményeket óhajtom ez alkalommal ismertetni. A levéltár történetéből mindössze annyit említek meg, hogy a városnak már jóval a mohácsi vész előtt kancelláriája volt, azaz okleveleket állított ki, mint pl. a szücsök 1449-ben kelt privilegiális levelét. Ezekből a levelekből kevés maradt fenn, valamint a város 1526 előtti egyéb irataiból is. A török időkben Debrecen sokszor volt török, német, vagy kurucmagyar hadak átvonulási helye s majdnem állandóan egyik vagy másik hadakozó seregnek állandó téli szállása. A jegyzőkönyvek többször panaszkodnak a hadak által az iratokban és jegyzőkönyvekben okozott pusztítások miatt.

A városi jegyzőkönyvekben csak 1609-ben történik említés arról, hogy a város iratait „az nagy ládában“ tartották bizonyos — a jegyzőkönyvekben bővebben nem részletezett — rendszer szerint. Biztosra vehető, hogy az 1609. évi „nagy láda“ hamarosan megtelt s az iratok elhelyezése már a XVII. században külön helyiséget igényelt (éppen erre az időre

esik Debrecen városnak időrendben második hatalmas fellendülése). Hogy e külön helyiség igénybevétele melyik évben történt, egyelőre nem tudjuk. Egy 1705. évi adatból azonban arra lehet következtetni, hogy ekkor már a külön helyiség is zsúfolt volt, mert egyes gyűjtemények, mint pl. a missilis levelek az „öreg tanácsházban“ állottak. Ez a bejegyzés arról is tudósít bennünket, hogy a conservatoriumban az iratok skatulyákban elrakva s csomókban összekötözve állottak.

A debreceni levéltár anyaga az újabb időkben is sok viszontagságon ment keresztül, amelyeknek ismertetése a levéltár történetéhez tartozik. Itt csak annyi érdekel bennünket, hogy a sok viszontagság miatt a levéltár összekuszálódott, a különböző gyűjtemények anyaga egymásba folyt. S éppen a XX. század elején, közvetlenül a háború előtt az iratokra nézve a legnagyobb rendtelenség és bizonytalanság uralkodott. A városi tanács érezte elsősorban a bizonytalanság kellemetlen következményeit s hogy a rendbehozás valóban a kor követelményeinek megfelelő legyen, az Országos Levéltárhoz fordult szakszerű útbaigazításért. A városi tanács kérésére maga dr. Csánki Dezső államtitkár, az Országos Levéltár főigazgatója tekintette meg a debreceni városi levéltárat s felismerve azt a rendkívüli értéket, amelyet a magyar történetírás a debreceni levéltár gazdag anyagából meríthet, külön szakértő tisztviselőt küldött ki Debrecenbe a rendezés irányelveinek megállapítására. Ez a szakértő dr. Tagányi Károly országos levéltárnok volt, aki 1915-ben nyolc napot töltött el a debreceni levéltári anyag megvizsgálásával s vizsgálatainak eredményét 12 gépírással lapra terjedő jelentésben foglalta össze.

Már Tagányi rámutatott arra, hogy a debreceni levéltár anyagában szokatlanul sok a rendezetlen irat. Ezt a megállapítást, sajnós, magunknak is meg kell erősítenünk. Sőt ki kell egészítenünk azzal, hogy az általunk megtekintett körülbelül harminc magyarországi levéltárban seholsem találoztunk a rendezetlen iratok ekkora tömegével. Debrecenben hosszú századokon keresztül csak a birtokjogi iratok és a városi kiváltságlevelek részesültek kellő gondozásban és kezelésben. A közigazgatási iratok elhelyezésében eleintén volt valamelyes rendszer, ami az iratok egy részének jelzéséből kitűnik. Ez a rendszer azonban a többszöri pusztítás és költözés következtében felbomlott és helyre nem állíttatott. Az iratok más része pedig levéltározás nélkül került a többi anyag közé a XVI., XVII. és XVIII. században

s azóta, bár többször hozzáfogtak, sohasem sikerült a nagy kaoszban rendet teremteni. A legutolsó évtizedekben végbe ment átrakások, költözés és selejtezés pedig annyira összezavarta a gyűjteményeket, hogy voltak fasciculusok, amelyekben többszáz éves korkülönbség választotta el az egymással semmi szerves kapcsolatban nem álló, egymás mellett békén pihenő iratokat. Valószínűnek kell tartanunk, hogy az ismételt átrakások alkalmával a csomagok kibomlottak s hozzá nem értők (hivatalszolgák) által kötöztek újra össze. Így történhetett meg, hogy egyes gyűjteményekből ezerszámra kerültek ki oda nem tartozó iratok. E sok ezer kiszedett iratot több mint száz iratgyűjtemény között kell újra szétosztani, megkeresvén a rendes helyét, amennyiben a kiszedett iraton szám van. Minthogy azonban az iratok egy része teljesen számozatlan s a mellékletek a számozott iratok mellett is nagyon sokszor jelzéstelenek, a gyűjteményekből kikerült iratok tekintélyes része a limbus tömegét szaporítja.

Az említett körülményeknek tulajdonítható, hogy míg Tagányi a maga jelentésében 67 iratgyűjteményt sorol fel, addig az általános rendezés után már több mint száz iratgyűjteményről tudunk számot adni. Ezeknek egy része (a kisebbek) a nagyobb terjedelmű gyűjteményekből, más része pedig a limbusból került ki. Nagy mennyiségű anyag jött vissza a selejtezés címén pincébe rakott 69 nagy láda anyagából is.

Ami magát a levéltári anyagot illeti, az alább felsorolandó csoportokra és gyűjteményekre oszlik. Megjegyzem, hogy a levéltárban egyelőre 1890-ig bezárólag vannak elhelyezve az iratok, kivéve egyes fontosabb vagy 1890 után befejezett iratgyűjteményeket, mint pl. a város szerződésai és leltárai, amelyeket, a legújabbakat is, a levéltár kezel, továbbá: a város pusztáira vonatkozó birtokjogi gyűjtemények iratai, Képviselőválasztási Iratok, Különböző Tartalmú Irományok, Térképek, Anyakönyvi másodpéldányok, a megszünt Nemzeti Tanács, Direktórium, Román Összekötő Hivatal és Liszt-iroda iratai, stb.

I. Városi tanács és főbíró (polgármester) működése folytán keletkezett iratgyűjtemények.

A) Iratgyűjtemények a legrégibb időktől 1853-ig.

1. *Diplomagyűjtemény, 1294—1847.* Összesen 536 darab oklevél. Ezek közül középkori oklevél 442 darab. Itt fog-

lálnak helyet a város kiváltságlevelei, vásár-szabadalmak, jogi okmányok, köztük mindazon birtokjogi levelek 1526 előtt, amelyek Debrecen város nagy határterületén létezett, most már megszűnt községekre s az ezt birtokoló nemes családokra vonatkoznak. Új, Tagányi Károly javaslatai alapján keletkezett gyűjtemény. Két régi, kisebb oklevélgyűjtemény összeolvasztásából jött létre. Ezenkívül idekerültek a többi gyűjteményekből a Mohács-előtti oklevelek. A középkori oklevelek regesztáit kiadta elődöm, dr. Herpay Gábor 1916-ban, betűsoros névmutatóval.

2. „*Szepes, Ebes, Pacz, Boldogfalva, Fancsika pusztákat és Szováth helységét tárgyazó irományok*“, 1452—1899. Eltekintve a diplomagyűjteménytől, mely, mint említettük, jelen alakjában alig egy évtizedes összeállítás, a város birtokjogi iratainak legfontosabb gyűjteménye. A többi hasonló gyűjteményekkel együtt a címben foglalt birtokokra nézve nemcsak a város által vagy a város számára keletkezett iratokat foglalja magában, hanem azokét a családokét is, amelyektől a város az illető birtokot megszerezte. Hogy milyen gazdag tárháza ez a gyűjtemény, egyéb vonatkozásokon kívül, a családtörténeti adatoknak, megítélhetjük azoknak a családneveknek nagy tömegéből, amelyek az oklevelekben előfordulnak. Az egész gyűjtemény 1—3644. iktatószámot foglal magában. A hozzátartozó iktató- és mutatókönyvek az 1860-as években készültek s igen megbízhatók. A tárgymutató kissé szűkkörű ugyan és a névmutató a keresztnéveket nem adja, ennek ellenére ezek a birtokjogi iratgyűjtemények messze felülmúlják a többieket mutatók dolgában. Azok a családnevek, amelyek tíz vagy ennél több iktatószám alatt fordulnak elő, a következők: Andrásy, Apagyi, Bácsmegey, Bagosy, Bakó, Bánffy, Bánóczy, Barkóczy, Báthory, Bay, Bcsky, Bégányi, Benyovszky, Bernáth, Berzeviczy, Bethlen, Bocskay, Bodó, Bogáthy, Bogdányi, Bónis, Bornemisza, Böszörményi, Buday, Buzinkay, Csabay, Csákány, Csáky, Cseh, Csepreghy, Csicsery, Csomaközy, Csuha, Czövek, Dancs, Darvay, Dessewffy, Dévényi, Diószeghy, Dolinay, Dombrády, Domokos, Döry, Elek, Erdélyi, Eröss, Eördögh, Farkas, Fáy, Fazekas, Fekete, Félegyházy, Fejér, Fényes, Fráter, Gencsy, Gerzsényi, Ghilányi, Görbedy, Grassalkovich, Gulácsy, Guthy, Gyarmathy, Györffy, Hatfaludy, Hetey, Horthy, Ibrányi, Ilosvay, Jármy, Jékey, Jósa, Kabos, Kállay, Kálnásy, Kandó, Kardos, Kelemen, Kemechey, Kerekes, Kereky, Kereskényi (Köröskényi), Kéry, Kléry, Komáromy, Komlóssy, Komo-

róczy, Kölcsey, Krasznay, Kulin, Kun, Kuthy, Laczkovics, Laky, Linkner, Lippay, Liszkay, Lónyay, Lostajner, Longer, Madochányi, Makó, Maróthy, Megyery, Mellith, Mészáros, Mezősy, Mikecz, Miklóssy, Miller, Miskolczy, Mittuch, Morvay, Nemes, Olasz, Ormós, Osváth, Pándy, Pankotay, Pányoky, Patay, Péchy, Péczely, Perényi, Péterfy, Petneházy, Petry, Podhorányi, Pogány, Pongrácz, Poroszlay, Pribék, Rákóczy, Rakovszky, Révay, Reviczky, Rozgonyi, Sántha, Sápy, Sárói Szabó, Sennyey, Simonffy, Siposs, Somlay, Somlyódy, Somossy, Spáczay, Súghó, Sulyok, Sűthő, Szalánczy, Szalay, Szánthó, Szathmáry, Szemere, Szegedy, Szentiványi, Szentmiklóssy, Szentpály, Szepessy, Szerdahelyi, Szeremley, Szikszay, Szirmay, Szombathy, Szunyogh, Szücs, Tahy, Tárkányi, Teleky, Tholnay, Thót, Tömösváry, Török, Trencsényi, Uketyevich, Uray, Ujfalussy, Ujhelyi, Ujlaky, Uszkay, Vályi, Vas, Vásárhelyi, Vasas, Vay, Vecsey, Vér, Zoltán. A legáltalánosabb családneveket, mint pl. Kovács, Nagy, Kis, Horvát, Szabó, Balogh, Molnár stb., amelyek igen nagy számban fordulnak elő, természetesen figyelmen kívül hagytam... Ebből a gyűjteményből kilenc darab Mohács-előtti oklevél került át a diplomagyűjteménybe. A címben megjelölt birtokokban az elsőrész-zálogjogokat Debrecen a XVI. század folyamán szerezte. A puszták a várostól általában délre esnek. Szovát ma is fennálló község.

3. „*Ohat, Zám, Haláp, Hegyes, Macs, Bánk pusztákat, monostori és jancsikai kincstári részeket tárgyazó irományok*“, 1333—1914. Ohat, Zám, Hegyes és Macs pusztája a város nyugati határába, az ú. n. fekete földek övébe esnek, régen mindenik egy-egy község. Haláp és Bánk a keleti homokon fekvő erdőterületek, a tisztásokon szántóföldekkel, szintén elpusztult községek. Ohat és Zám a Hortobágy-pusztának részei. Mind a hat pusztát, melyre ez iratok vonatkoznak, a XVII. század folyamán vette zálogba — legalább részben — Debrecen, és pedig: Macsot Bocskay Istvántól, Hegyest Báthory Gábortól, Halápot a Melith-családtól, Ohatot, Zámot és Bánkot Bánffy Gábortól. Ekkor már mind csak puszták birtokok. Az iratgyűjtemény 1—1406. folyószámot foglal magában. Iktató- és mutatókönyvei az 1860-as években készültek, hasonlóak a többi birtokjogi gyűjteményekéhez. Középkori okleveleinek száma 26, melyek a diplomagyűjteménybe tétettek át. A tíz vagy tíznél több oklevélben előforduló családnevek a következők: Bánffy, Barakonyi, Báthory, Bajomy, Bodor, Boronkay, Csukath, Dersy,

Désy, Dobó, Domokos, Fodor, Géczy, Gyulay, Kaszonyi, Kémery, Komáromy, Komlóssy, Konti, Köpeczy, Kulin, Laky, Lővey, Maghy, Majláth, Mellith, Mikes, Ohathy, Patay, Rákóczy, Rakovszky, Simonffy, Solymossy, Somossy, Székely, Szlávy, Szóláth, Szombathy, Szunyoghy, Szökőts, Szücs, Török, Zokoly, Zoltán.

4. „*Elep-pusztát és Balmazújvárost tárgyazó irományok*“, 1480—1881. Elep-pusztá, a város nyugati határán, a Hortobágyon innen, már 1307-ben Debrecen akkori földesurának, Debreceni Dósának birtokába kerül Ottó király adománya folytán. A mai Balmazújváros községben Debrecen csak a XVIII. század folyamán bírt néhány jobbágytelket. Ez iratgyűjtemény első felében nem is a mostani Balmazújváros községről van szó, hanem a régi Balmazról, amely, mint Zoltai Lajos kimutatta, a mostani Mátápuszta területén feküdt s amely már Hunyady János szerint is *régtől fogva* Debrecenhez tartozott. Az iratgyűjtemény mindössze 1—175. folyószámot foglal magában. A többi birtokjogi iratokéhoz hasonló, azokkal egy időben készült iktatója és mutatója van. Két középkori oklevele átkerült a diplomagyűjteménybe. Az öt vagy ötnél több oklevélben előforduló családnevek: Andrassy, Báthory, Dobszay, Eördögh, Jósa, Kun, Németh, Nyáry, Ramochaházy, Simonffy, Szunyoghy, Ujfalussy, Ujlaky.

5. „*Sámson helységet tárgyazó irományok*“, 1347—1879. A mai Hajdusámson községről van szó, amely a régi levelekben Tursámson — egy esetben Turksámson — néven fordul elő. Debrecen a XVII. század első felében kezd jobbágytelket szerezni benne, de már a XIII. század elején a Debreceni-család birtokai közé tartozott. Az iratok folyószáma 1—671-ig megy, az 1860-as években készült iktató- és mutatókönyvekkel. Tizenkét darab középkori oklevele a diplomák között. A tíz vagy tiznél több oklevélben előforduló családnevek: Baróthy, Bornemisza, Budaházy, Danká, Dengeleghy, Fábian, Farkas, Fischer, Fráter, Geró, Huszthy, Kain, Kékedy, Kémery, Komáromy, Komlóssy, Komjáthy, Koroknay, Kulcsár, Laky, Leitner, Lepsényi, Liskay, Markos, Melczer, Miklóssy, Nádasdy, Niczky, Ottományi, Pallaghy, Petróczy, Rakovszky, Reviczky, Simonffy, Somossy, Szombathy, Tikos, Vecsey, Vécsey, Vitárius.

6. „*Gúth-pusztát tárgyazó irományok*“, 1457—1910. Gút Debrecentől keletre már Szabolcs megyében fekvő erdős terület. A Gút—Keled-nemzetség ősi birtoka, két egyházas

község állott területén. Debrecen a XVII. század második felében lesz zálogbirtokos (rész-zálog) benne. Az iratok iktatási száma: 1—867, az 1860-as években készült mutatókkal. Hét darab Mohács-előtti levele a diplomák közt. A legalább tíz oklevélben előforduló családnevek: Bán, Banchy, Bárczay, Bégányi, Bihary, Bikk, Böszörményi, Cseley, Csengery, Danes, Désy, Domokos, Fáy, Farnosy, Fényes, Gulácsy, Gúthy, Gyarmathy, Harmathy, Hetey, Horváth, Hunyady, Huszágh, Igyártó, Ilosvay, Inczedy, Irinyi, Jármly, Jeney, Jósa, Kállay, Kardos, Kéresy, Komlóssy, Korda, Kölcsey, Laky, Lónyay, Mácsy, Máriássy, Móricz, Nagyiday, Oroszy, Pálffy, Patay, Pataky, Péchy, Pókay, Posgay, Rakovszky, Sághy, Simonffy, Somossy, Szénás, Szilágyi, Szombathy, Szunyogh, Tardy, Thegze, Ujhelyi, Uray, Vályi, Várady, Vay, Vecsey.

7. *Parlagh- és Monostor-pusztákat tárgyazó irományok*“, 1386—1882. Mind a két pusztá, illetőleg annak egyes részei a XVII. század első felében kerültek Debrecenhez zálog címén. Monostor az Árpádok korában előbb a Hont—Pázmán-, később a Guth—Keled-nemzetség leszármazottjainak birtokában van. Parlag hosszú időn keresztül a Parlaghy-család birtoka. Úgy Parlag, mint Monostor birtokán véglegesen Debrecen és a szomszédos Hajduhadház község osztoztak meg. A két pusztá Debrecentől északra, Hajduhadháztól délre fekszik. Az iratgyűjtemény 1—1346. folyószámig terjed, az 1860-as években készült mutatókkal. Kilenc darab középkori oklevél áthelyezettett innen a diplomák közé. Azok a családnevek, amelyek legalább tíz oklevélben fordulnak elő: Ábrámffy, Anarcsy, Apagyi, Bábay, Balku, Bán, Baloghfy, Barkóczy, Báthory, Baksay, Bégányi, Bekény, Bocskay, Bogoly (Bagoly), Bónis, Borbély, Bornemisza, Borsay, Budaházy, Buday, Burghausen, Büdy, Csapy, Cseley, Csengery, Csorba, Czeglédy, Daróczy, Darvay, Debreceny, Dengeleghy, Dersy, Désy, Dienes-Mádi, Dobrik, Dóczy, Domokos, Erdey, Farkas, Fekete, Fuló, Gombos, Gönczy, Gulácsy, Guthy, Győrffy, Horváth, Hetey, Hunyady, Hunyor, Ilosvay, Janka, Jármly, Kálnássy, Kálmánczhey, Kandó, Kazinczy, Keczer, Kékedy, Kelemen, Kemechey, Kiszely, Kolosy, Komlóssy, Komjáthy, Konti, Kovácsy, Kölcsey, Laky, Máriássy, Megyehidy, Melcer, Miskolczy, Monaky, Nagyiday, Okolicsányi, Ónody, Ormós, Ötvös, Paczóth, Parlaghy, Pásztor, Péchy, Pogonyi, Rakovszky, Reviczky, Sárói Szabó, Sárközy, Sennyey, Simonffy, Somossy, Szabó (Ónodi), Szarka, Szath-

máry, Szemere, Szenthe, Szeremley, Szilágyi, Szombathy, Téglássy, Ternyey, Thegzes, Tiszta, Tolnay, Uray, Ujlaky, Várady, Vargha, Vécsey (báró), Vitárius, Zákány, Zombory.

8. „*Mátha-pusztát tárgyazó irományok*“, 1462—1878. Mátá Debrecen várostól nyugatra eső szikes legelő-terület, a debreceni Hortobágy-pusztának körülbelül a felét teszi. Még mint lakott községet, Róbert Károly adományozza a Debreczeni-családnak, Debreczeni Dósa nádor gyermekeinek. A Hunyadiak oklevelei már mint olyan pusztát említik, amelyet ősidők óta a debreceni polgárok használnak, jöllehet ez a terület 30—55 km-nyire esik a várostól s több lakott község feküdt abban az időben közte és Debrecen között. Az iktatókönyv 1—182. folyószámot foglal magában. Tárgymutatója 1860 táján készült, névmutatója nincs. E kis gyűjteményben a Bajomy, Bebek, Kendy, Patócs és Pásztóh családnevek szerepelnek sűrűbben. Egy darab középkori oklevele a diplomák közé tétetett át.

9. „*Kötelezvények s azokkal kapcsolatos irományok*“, 1603—1867. A város által különböző magánosoktól kölcsönvett pénzek kifizetéséről, adó, hadisarc, haszonbér lerovásáról stb. szóló nyugták, kötelező levelek, néhány esetben Debrecen által kölcsönadott összegekről szóló hasonló okmányok s az ezekkel összefüggő levelezés talált elhelyezést e gyűjteményben. Az iratok folyószáma 1—1020-ig terjed. Az iktatók és mutatók berendezése olyan, mint a birtokjogi iratoknál. Azokkal egy időben is készült. A nyugták és missilis levelek aláírásain sok, történetileg is jelentős név szerepel. A tíznél több iktatószámában szereplő nevek a következők: Almásy, Baranyi, Barbiano, Bélyey, Borbély, Bucsy, Buttler, Csabay, Csáky, Foglár, Jedlicska, Kada, Kitzing, Komáromy, Komlóssy, Lévay, Maurocordatus, Némethy, Rácz, Sárándy, Simonffy, Szénás, Tassy, Tikos, Tömösváry, Vay.

10. „*Különböző tartalmú irományok*“, 1327—1913. Ezt a gyűjteményt ugyanabban az időben állították össze, mint az előbb felsorolt birtokjogiakat, még pedig azokból az iratokból, amelyek azokból kimaradtak. Éppen ezért a gyűjtemény nem egységes, de a város történetére nézve igen jelentős anyagot foglal magában. A város többi pusztáira, mint: Angyalháza, Apafája, Árokteleke, Bagos, Bodóháza, Buzita, Facsát, Geszteréd, Kamarástelek, Kondoros, Kösélyszeg, Köteles, Latótelek, Lukaháza, Nagyiván, Nyiradony, Ondód, Papegyháza, Poroszlóteleke, Soma, Szentdemeter, Szentgyörgy, Szentkereszt, Vid, Zathateleke, Zelemér, Zigetegy-

ház, amelyeket Debrecen örök jogon, vagy legalább ideig-
 óráig tartó zálogjogon megszerzett. De a külön gyűjtemény-
 nyel bíró pusztákra is akadnak bőven iratok ebben a gyűjte-
 ményben is. Azonkívül missilis levelek különböző ügyekben;
 királyi censusról, erdélyi adókról, hadiszolgálmányokról, sar-
 cokról, stb. szóló nyugták, szerződések, céhügyek, ármaxi-
 málások, egynéhány békekötés feltételei, bormérés és szőlő-
 termelés dolga, dézma-iratok, felsőbb ítéletek a város és városi
 polgárok pereiben, feliratok szövege, tisztviselői jelentések,
 oklevélkivonatok, legelőügyek, egynéhány család (Gyulay,
 Melcer, Székely, stb.) leszármazási táblája, marha-zálogo-
 lás, országgyűlési iratok, örök-bevallások, adó-, birtok- és
 jószágösszeírások, felsőbb helyekről származó rendeletek,
 periratok, salétromtermelésre vonatkozó iratok, stb., stb.
 vannak e gyűjteménybe beosztva elég megbízható időrendben.
 Az iktató- és mutatókönyvek ugyanolyanok, mint az előző
 gyűjteményeké. A folyószámozás 1—2909-ig terjed. A tar-
 talomra nézve még annyit kell megjegyeznünk, hogy az utóbbi
 évtizedekben ide utált be a tanács minden olyan iratot, ame-
 lyet bármely szempontból a többi iratoknál fontosabbnak,
 féltendőbbnek s különleges felügyelet alatt tartandónak ítélt.
 Minthogy ebben a gyűjteményben is igen sok családtörténeti
 adat van, itt is felsoroljuk azokat a családneveket, amelyek
 tíznél több iktatószám alatt fordulnak elő. Ezek a követ-
 kezők: Apagyi, Ausperg, Bagosy, Bánffy, Baranyi, Báthory,
 Bernáth, Bethlen, Bilkey, Bokor, Caraffa, Csáky, Csorba,
 Csukat, Debreczeni, De Paully, Derecskey, Dersy, Diószeghy,
 Dobozy, Domokos, Egyed, Eszterházy, Eősz, Eötvös, Farkas,
 Fráter, Gencsy, Gulácsy, Guthy, Gyulay, Heissler, Hatvany,
 Horváth, Ibrányi, Inczedy, Jármly, Jósika, Kállay, Kandó,
 Kapy, Kardos, Károlyi, Kémery, Kereskényi, Kis-Orbán, Klo-
 busiczky, Kóczán, Komáromy, Komlóssy, Kondorossy, Kulin,
 Laky, Lányi, Liskay, Lónyai, Lóvenburg, Maróthy, Marussy,
 Matolcsy, Medgyaszay, Mészáros, Miklóssy, Mittuch, Monte-
 cuccoli, Nadányi, Nánássy, Pallaghy, Palocsay, Patay, Péchy,
 Petróczy, Pósalaky, Rákóczy, Rakovszky, Rhédey, Sándorfy,
 Sárándy, Sárói-Szabó, Simonffy, Somogyi, Somossy, Szath-
 máry, Székely, Szentiványi, Szentkirályi, Szeremley, Szilágyi,
 Szunyoghy, Tardy, Telekessy, Teleky, Tholdy, Thonser, Tikos,
 Tóth, Török, Ulrich, Ujlaky, Vaály, Vámosy, Vass, Vay,
 Vecsey, Wesselényi, Viszlay, Zeleméry, Zóltán, Zsiday. Ebből
 a gyűjteményből is átkerült a diplomák közé 21 középkori
 oklevél.

11. „Közlevéltárban lévő ‚legrégibb‘ iratok“. I. 1449—1750. Ennek a gyűjteménynek a keletkezése némileg hasonló az előbbihez. T. i. a titkos vagy magán-levéltártól elkülönített és külön tisztviselő által kezelt, közlevéltárban hányódó iratokat akarta gyűjteménybe foglalni a magát megnevezni nem akaró rendező, aki azonban a rendezéshez megkívántató szakértelemmel nem rendelkezett. Ennek tulajdonítható, hogy kiváltságlevelek, nemeslevelek, kamarai, kancelláriai és helytartó-tanácsi rendeletek mellett jegyzőkönyvi köteteket, elenchusokat, indexeket, sőt nyomtatott könyveket is besoroz a gyűjteménybe. Mindazáltal fenntartjuk e gyűjteményt (miután a nem oda való anyagot kiszedtük belőle), mert egy, a jegyzőkönyvekkel közös — bár hiányos — betűrendes mutató van hozzá. A folyószámozás 1—928-ig terjed. Az iktatás igen terjedelmes, bő iratkivonatokkal. Egy középkori oklevele a diplomagyűjteményben.

12. „Közlevéltárban lévő ‚legrégibb‘ iratok“, II. 1751—1773. Ugyanannak a rendezőnek a munkája, azonban befejezetlen, ami onnan is kitűnik, hogy mutató nem készült hozzá, illetve az említett nagy mutató ezekre a II-vel jelzett iratokra már nem terjed ki. Ebben a gyűjteményben is voltak helytartó-tanácsi s egyéb rendeletek, katonai szolgálmányokra vonatkozó számadások, követi utasítások, missilis levelek, stb. mellett tanácsi és perjegyzőkönyv-kötetek, országgyűlési és tárnokszéki naplók, borbírói számadások, stb. elhelyezve, amelyeket, amennyiben eredeti gyűjteményük fennáll, oda utaltunk vissza. A folyószámozás 1—235-ig terjed.

13. Városi tanácsülési jegyzőkönyvek (protokollumok), 1547—1876. A régebbiek háborús dűlások alkalmával elpusztultak. Egy 1705-ös feljegyzés, éppen a tanácsülési jegyzőkönyvben, igéri, hogy a német csapatok által elpusztított jegyzőkönyvek és iratok lajstromát közölni fogja, azonban az ígérettel adós maradt. 1547 és 1876 között sem teljes a gyűjtemény. Hiányok vannak: 1558—1563, 1581—1585, 1600—1605, 1611—1617, 1653—1655. Ettől kezdve teljes. Ez a gyűjtemény tartalmazza a város történetére vonatkozó legértékesebb adatokat. Minden fontosabb ügy, amely a városi tanács elé került, rövid feljegyzést talál e jegyzőkönyvekben. A XVI. században még túlnyomóak a törvényszéki feljegyzések, keresetek, határidő-kitűzések, tanúvallomások. A XVII. század elejétől kezdve azonban egyéb, városi és országos jelentőségű események feljegyzései foglalják el a nagyobb teret. A Thököly-felkelésre, a Rákóczi-féle szabadságharcra,

a katonai túlkapásokra, Mária Terézia és II. József németesítő politikájára, a francia háborúkra, a reformkorra nézve állandóan találunk országos vonatkozásban is értékes és egyedülálló adatokat. A jegyzőkönyvek tartalmi köre 1690-től kezdve fokozatosan szűkül, növekedik azonban, illetve bővül a városra vonatkozó adatok tömegében. Kezdetben, mint fentebb mondtuk, a tanácsülési jegyzőkönyv egyúttal törvényszéki jegyzőkönyvül is szolgált. Hasonlóképen itt foglaltak helyet a tanúvallomások (bár külön is van egy gyűjteménye a tanúvallomásoknak 1604-től kezdve). A tanácsülési jegyzőkönyvbe jegyezték a tisztviselői jelentéseket, a tanács által elküldött levelek fogalmazványait, sőt ide kötötték be igen gyakran a felsőbb hatóságoktól érkezett rendeleteket is, néha eredetiben, néha helyileg készült másolatban. A jegyzőkönyvek közül váltak ki 1690-től a Fassiók és Inquisitiók jegyzőkönyvei, 1726-tól a Conceptusok, Relatiók, Polgári és Büntető Perek (Protocollum Juridicum et Criminale) jegyzőkönyvei, 1836-tól a Gazdasági-ülési jegyzőkönyvek, 1842-től a Rendtartási jegyzőkönyvek (mezőrendőrkapitányi). Mind e jegyzőkönyveket egy, a XIX. század hatvanas éveiben végrehajtott felületes rendezés egy csoportba foglalta össze. Ezt a semmiesetre sem helyes csoportosítást, minthogy azok eredeti rendje nem ez volt, az elmúlt években az eredeti csoportokra bontottuk, amint a további felsorolásból kitetszik. A tanácsülési jegyzőkönyvekhez 1750-ig és a „Közlevéltárban levő legrégebbi iratok“ című gyűjtemény (l. fentebb) I. részéhez közös mutató készült egy hatalmas kötetben. (Kissé hiányos és hibás.) Ezenkívül egyes jegyzőkönyvi kötetek végén a fontosabb ügyekről külön mutatók is vannak az illető kötetekhez, különösen a XVIII. század második felétől kezdve.

14. „*Electa Jurata Communitas*“ („*Választott Hites Közönség*“) *Jegyzőkönyvei*, 1814—1848. A „*Választott Hites Közönség*“ vagy más néven „*nagyobb tanács*“ jegyzőkönyvei csak 1814-ben válnak ki a tanácsülési jegyzőkönyvek sorozatából. Az előző ülések jegyzőkönyveit, amelyeket részint a kis tanáccsal együtt, részint külön tartott a nagyobb tanács, 1547-től kezdve egyenesen a tanácsi jegyzőkönyvekbe írták. A különvált sorozat mindössze 6 kötetet tesz ki. Mutató csak az 1833. és 1834. évek anyagához van.

15. *Közgyűlési jegyzőkönyvek*, 1848—1853. Az előző pontban említett *Választott Hites Közönségnek* megfelelő

törvényhatósági bizottság üléseinek jegyzőkönyvei. Mindössze 3 kötet. Mutató az 1848. és 1850—53. évekhez van.

16. „*Fassiones et Inquisitiones*“ (*Tanuvallomások Jegyzőkönyvei*) 1690—1717. Mindössze 3 kötet. Az előző tanuvallomások a Polgári és Büntető perek iratai közt és a Tanácsülési jegyzőkönyvekben, a későbbiek a Polgári és Büntető Perek iratai közt találhatóak. E jegyzőkönyvekhez mutató nincs.

17. „*Protocollum Juridicum et Criminale*“ (*Polgári és Büntető Perek Jegyzőkönyvei*) 1726—1848. Összesen 191 kötet. Magukban foglalják a városi tanács, mint igazságszolgáltató hatóság előtt folyt peres ügyek tárgyalási jegyzőkönyveit. Az előzők a tanácsülési jegyzőkönyvekben vannak, ahova, különösen a régebbi időkben, a tanuvallomások és a procuratori allegata-k is bekötöttek. A polgári és büntető perek jegyzőkönyveihez mutatók a következő évekről vannak: 1726—44, 1751—1760, 1788—1790, 1806—1848.

18. *Causae Civiles et Criminales* (*Polgári és Büntető Perek Iratai*) 1604—1853. Az első évekből, illetve évszázadból csak szórványosan, miután, mint említettük fentebb, egy részük a tanácsülési jegyzőkönyvekben foglal helyet, más részük pedig elveszett. Összesen 720 hatalmas csomó irat. A tárgyalási jegyzőkönyveket lásd az előző szám alatt. Ez iratokhoz meglehetősen gyatra elenchusok és indexek vannak és pedig: elenchus mindkét nemű perekhez: 1604—1774 (ez a XIX. század második felében készült); külön elenchus a polgári perek számára: 1760—1853, a büntető perek részére 1760—1847. Index a büntető perekre: 1760—1847, polgári perekre: 1760—1853. Ez a gyűjtemény a kultúrtörténeti adatoknak valóságos kincsbányája, sok eredeti oklevéllel s még több másolattal. Sok odatévedt anyag van még mindig benne más gyűjteményekből is.

19. *Intabulationum Protocolla* („*Betáblázott Adóságok Jegyzőkönyvei*“), 1784—1858ig 35 kötetben, a kötetek végén mutatóval. A cím teljes pontossággal jelzi a kötetek tartalmát.

20. „*Fassiones*“ („*Örökbevallások Jegyzőkönyvei*“), 1726—1848. Mutatók csak 1800-tól kezdve vannak a kötetek végén, néhány kötetben helytelen kötés miatt a kötetek közepe táján. Magukban foglalják a polgári ingatlan javakban előfordult adások-vevések, cserék stb. okmányait, szerződéseit a jelzett időből. Az előzők a tanácsülési jegyzőkönyvekben vannak. Az egész anyag 25 kötet.

21. *Appropriationum Protocolla* („Elsajátítási Jegyzőkönyvek“, vagy „Elesmért Jóságok Jegyzőkönyvei“) 1791—1848. Mindössze 7 kötet. Az első kötet kivételével, amely 1808-ig terjed, a többi kötetek végén mutató is van.

22. *Protocollum Restauratorium* (Tisztújítási Jegyzőkönyvek), 1726—1766. Magában foglalja a tisztújító közgyűlések lefolyását és a tisztújítás eredményét. A megelőző és követő hasonló feljegyzéseket a tanácsülési jegyzőkönyvekben találjuk. Mindössze 2 kötet. Mutatója nincs.

23. *Acta Restauratoria* (Tisztújítási Iratok). Különböző évekből szórványosan a XVIII. és XIX. századból. Két csomó. Mutatója nincs.

24. *Protocollum Funduale* (Földi Jegyzőkönyv), 1819—1849. A városi polgárok részére a város különböző pusztáiból kiosztott földterületekre vonatkozó adás-vételi, illetve átruházási jogügyletek jegyzőkönyvei. Összesen 4 kötet. A kötetek végén betűrendes névmutató.

25. *Acta Fundualia* (Földi Pénztári Iratok) 1819—1854. A városi polgárok részére a város különböző pusztáiból kiosztott földekre vonatkozó számadások és egyéb iratok. Összesen 42 csomó. Mutató nélkül.

26. *Conceptus* („Fogalmak“), 1726—1853. Főként tanácsülésből kelt intézkedések, átiratok, felterjesztések stb. eredeti fogalmazványai. Az első 25 év anyaga négy hatalmas kötetbe van kötve. A többiek — most már — az iktatási számok sorrendjében, 180 testes iratsomóban. Elenchus van hozzájuk, több kötetben, 1774—1787., 1790—1853. évekről, index egyes bekötött kötetek végén 1736—1750, az iratokhoz pedig 1800—1853 évekről. Úgy ez a gyűjtemény, mint az utána következő „Relationes“ a megjelölt időszakokra a város történetének egyik igen fontos forrása.

27. *Relationes* („Jelentések“ vagy „Tudósítások“), 1749—1853. Ebben a gyűjteményben, amely 401 hatalmas iratsomóból áll, foglalnak helyet a tanácsnokoknak és egyéb városi tisztviselőknak a városi tanács megbízásából a legkülönbözőbb ügyekben készített jelentései. Az 1749. év előtti jelentések, valamint az 1726 előtti fogalmazványok egy része a tanácsi jegyzőkönyvekben található, egy része más iratgyűjteményekben van szétszórva, egy része pedig elveszett. A jelentések elenchesai 1770—1853-ig terjednek több kötetben, az 1787—1789. évek kivételével, amelyekről nincsenek. Ugyanezen időkből valók a betűrendes mutatók is. A jelen-

tések mellékletei közt eredeti okiratok, missilisek stb. találhatóak.

28. „*Matricula Civium*“ („*Polgárságra Felvettek Jegyzőkönyvei*“), 1707—1905. A jelzett időből körülbelül 16.000 esküt tett polgár személyi adatait (Religio, Professio vel Conditio, Locus originis, Coelebs vel uxoratus, Tempus receptionis, Taxa soluta) tartalmazza. Két kötet és két füzet. Most készül hozzá betűrendes mutató. Előzőleg általában a tanácsi jegyzőkönyvekbe vannak bejegyezve a felvett polgárok nevei.

29. „*Testamenta*“ (*Végrendeletek*), 1518—1876. Szilágyi Erzsébet, Mátyás anyja, Debrecen földesasszonya már 1473-ban megadta a jogot Debrecen város polgárainak, hogy javaikról szabadon végrendelezhessenek. Ezzel a joggal a polgárok bizonyára éltek is. Ennek ellenére a XVI. század végéig mindössze hét végrendelet maradt ránk. A gyűjtemény végrendeleteinek folyószáma 1—2787-ig terjed, újonnan készült betűrendes mutatóval.

30. „*Correspondentiae Diversae*“ („*Különféle Levelezések*“), 1719—1842. A város megmaradt missilis leveleinek gyűjteménye. Körülbelül 5—6000 darab. A régibb missilis levelek nagy része valószínűleg az 1705. évi német dúlás alkalmával veszett el. A többiek szétszóródtak s később más gyűjteményekbe dolgoztattak be. Ezért van, hogy ma öt-hat helyen is találunk régi missiliseket, legtöbbit a „*Különböző Tartalmú Irományok*“ című gyűjteményben. Eddig csak egy elenchus került elő a címben említett gyűjteményhez, amely 1790—1810-ig terjed. Mutató nincs.

31. „*Béresföldek lajstromai*“, 1774—1843. Tartalmazza a városi polgárok részére évenként árendába kiosztott földek adatait a polgárok lakása, azaz utca és házszám szerint. Összesen négy csomó, mutatók nélkül.

32. „*Tanya- és Kaszálószerződések*“, 1819. Az 1818-ban a kincstártól újabb 32 évre (1808-tól számítva) zálogba vett és a polgároknak alzálogba adott földekre vonatkozó szerződések dülők szerint. Összesen 30 kötet, mutatók nélkül.

33. *Városi Telek- és Birtokkönyvek, két sorozatban, 1819—1855 és 1856—1872.* A városi polgárok névjegyzéke ház- és földbirtokaik feltüntetésével a város hat főutcája (kerülete) szerint a házszámok sorrendjében. A tulajdonjogban beállott időközi változásokat is feltünteti. A két sorozat rendszerében némi különbség van. Az egész anyag har-

minc kötet. Mutatók nincsenek hozzá s a kutatáshoz legalább a házszámot tudni kell.

34. „*Testimoniales*“ („*Különféle Bizonyítványok*“), 1722—1850. A városi tanács által különböző ügyekben kiállított bizonyítványok eredeti fogalmazványai, mint pl. erkölcsi bizonyítványok, útlevelek, szegénységi, szolgálati, vagyoni és becsüzbizonyítványok stb. Ezenkívül pl. a Kossuth, Deák és Széchenyi István gróf díszpolgári okleveleinek fogalmazványa is itt van. A gyűjtemény 12 csomóból áll, iktatók és mutatók nélkül, azonban a legutolsó három év anyaga nevek szerinti betűrendben.

35. „*Classificatio Opificum*“ („*Kereskedők és Mesteremberek Lajstroma*“), 1752—1850. A céhes és céhen kívüli kézművesek és kalmárok évenkénti összeírása. 14 csomóban, bármiféle iktató vagy mutató nélkül.

36. „*Kerti Szőlők Specificatiója*“ („*Szőlőkertek Összeírása*“), 1752—1847. Szintén évenkénti összeírás, mutató és iktató nélkül. Hét csomó.

37. „*Orphanalia*“ más néven „*Tabella Tutelaris Administrationis*“ („*Árvákat Tartó Asszonyok és Árvák Lajstroma, Fizetése*“), 1770—1854. Tartalmazza évről-évre a hatósági gondozás alatt álló árvák névsorát az árvatartókéval együtt, három csomóban. Mutató és iktató nélkül.

38. „*Statuta Civitatis*“ (*Szabályrendeletek*) a XVIII. és XIX. századból. Az évszámot nem lehet pontosan megállapítani, mert a leírás dátuma nem fedti a statutumok keltét. A Statutumok egyébként majdnem kizárólag a tanácsi jegyzőkönyvekből vannak kiírva, ahol — a jegyzőkönyvek kezdő-évétől fogva — találhatók. A leírt szabályrendeletek mennyisége egy kötet és egy csomó. Mutató nélkül.

39. „*Instructiones*“ („*Utasítások*“), 1738—1859. Nemcsak a tisztviselői utasításokat foglalja magában, hanem ad hoc küldöttségekre és különleges alkalmakra, pl. sáskairtásra, járványmegelőzésre stb. vonatkozó hatósági rendelkezéseket is. Egy kötet és két csomó. Mutató nélkül.

40. *Elnöki (polgármesteri) iratok*, 1851—1853. Mind-egyik évhez külön iktatófüzettel és betűrendes mutatóval.

41. „*Parolás könyv*“, 1727—1740. Városi parancsok tejesítendő fuvarokra, forspontokra a fuvar végpontjának megjelölésével. Két kötet. Mutató nélkül.

42. „*Norma Itineraria*“, 1738—1740, 1744—1745. Lényegében ugyanaz, mint az előbbi. Két kötet, mutató nélkül.

43. „*Assignatio Könyv*“, 1803—1807. Ugyanaz, mint a két előbbi. Egy kötet, mutató nélkül.

44. „*Taksás*“ vagy „*Hóstáti*“ *Telkekre Vonatkozó Iratok*, szórványosan 1783 és 1827 évek között. A város belterületén kívül eső, most úgynevezett „*Újsoros*“ háztelkekre vonatkoznak. Mutató nélkül.

45. *Contractualia (Szerződések)*, 1762—1853. Ebben a gyűjteményben a város régi szerződesei foglalnak helyet. A most érvényes szerződéseket is a levéltár kezeli. Ezekről a B. csoportban lesz szó. A régi szerződések anyaga hat iratcsomót tesz ki, azonban nem teljes, mert más gyűjteményekben is kerültek szerződések iktatásra. Elenchus és index hiányzik.

46. *Térképek*, 1746—1925. Az iktatott térképek száma 275. Azonban iktatás nélkül is van elhelyezve a gyűjteményben körülbelül 40 darab. Kisebb részben a város belterületére, telkeire, házcsoportjaira, nagyobb részben a város külső határára, pusztáira, szántóföldjeire, erdősegeire, vizeire vonatkoznak. Az iktatókönyv hátulján szerény betűrendes mutató is található.

47. „*Szováti és Sámsoni Urbéri Iratok*“, 1844—1848. A város szováti birtokán lakó jobbágyok ügyes-bajos dolgai az úrbéri viszonyból kifolyólag, azonkívül Szovát község igazgatására vonatkozó ügyek a szováti bírák útján. Ugyanilyen iratok Sámsonra nézve is. Az iratok mennyisége öt csomó, iktatókönyvvel, mutató nélkül.

48. „*Tanácshoz Intézett Levelek*“. 1847—1848. E kis gyűjteményben a városi tanácshoz az ország különböző részeiből intézett levelek foglalnak helyet. Az 1847. évi anyag 1—131, az 1848. évi 1—129 iktatószámig megy. Azonban iktatókönyve és mutatója hiányzik.

49. „*Protocollum, in quo continentur diversae formulae juramentorum, secundum quas tam domini officiales, quam et servitores publici Liberae Regiaeque Civitatis Debrecinensis occasione assumptionis ad munia eorundem adiurari consueverunt. Ex authenticis eiusdem Civitatis protocollis in ordinem redactae anno 1784.*“ Összesen 2 kötet. Mutató nélkül.

50. „*Status personalium et salariorum, debitorum activorum et passivorum, item Deputata in ligno, foeno et frugibus*“, 1736—1828. A városi alkalmazottaknak, tisztviselői járandóságoknak, a város vagyonának és adósságainak évenkénti lajstroma. Három fasciculus. Iktató és mutató nélkül.

51. *Török levelek*, 1555—1690. Török hatóságoktól: a

központi kormánytól, magyarországi pasáktól, a szolnoki, budai szandzsák és az egri vilajet egyéb tisztviselőitől, a váradi bejlerbejektől, kádiktól, egy esetben a tatár khántól származó, nagyobb részben gazdasági természetű levelek és okiratok, nyugták stb. Debrecen a hódoltság alatt török szultáni khász-birtok volt, adói egyenesen a török kincstárba folytak. A török nyelvű (arab írásjeles) iratok iktatószáma 1—110-ig terjed. Ehhez csatlakoznak az ugyanazon török hatóságoktól származó magyar nyelvű levelek, számszerint 34 darab. A török szövegű leveleknek magyar fordítása is megvan. (Ezeket dr. Fekete Lajos orsz. allevéltárnok készítette.) Betűrendes mutató nincs.

52. *„Nemes Szabad Királyi Debrecen Várossának Insurrectionale Protocolluma, melyben az Öfelsége II. Ferencz római császár és apostoli magyar király által Magyarországnak 4a Septembris 1800 parantsolt generális insurrectióját ezen nemes város részéről illető mindenféle tárgyak béírva vagynak kezdettől fogva az eloszlásáig az insurrectionak“*, 1800—1801. A jegyzőkönyv 1800 szeptember 13-án kezdődik és 1801 június 1-én végződik. Össze vannak gyűjtve benne, mint a címben is jelezve van, a nemesi felkelésre vonatkozó határozatok. Mutató nincs.

B. *Iratgyűjtemények, 1854—1890.*

Már az A. csoportban felsoroltunk olyan iratgyűjteményeket, amelyek az 1853. éven túlhaladnak. Ilyenek: a 2—8. tételek alatt felvett birtokjogi gyűjtemények, a 9. és 10. tétel alatt felvett Kötelezvények és „Különböző tartalmú irományok“, továbbá a Tanácsi és Betáblázási Jegyzőkönyvek, Tisztújítási iratok, a Matricula civium, a Városi Birtokkönyvek, a Végrendeletek, a Városi Szabályrendeletek, az Instructiók és a Térképek. Azok a gyűjtemények, amelyek vagy 1854-el kezdődnek, vagy az új iratkezelési rendszer miatt az előzőktől élesen elválnak, a következők:

53. *Tanácsi Iratok, 1854—1890.* Az 1890. éven túli iratok egyelőre az irattárban állanak kezelés alatt két okból. Először, mert a 90-es évekkel ismét új iratkezelési rendszer kezdődik. Másodszor, mert a levéltárban az új városháza felépítése előtt nem igen van hely számukra s mert ez iratokra még mindig sűrűbben van szükség, semhogy a kisebb forgalmú és kisebb személyzetű levéltárba helyezhetők volnának. A tanácsi iratok 1854-től fogva az a gyűjtemény, amelyben a legfontosabb városi ügyek iratai találhatnak helyet.

A címben jelzett 37 év alatt összesen 344.115 tanácsai iktatószám keletkezett s ez az anyag a mellékletekkel együtt körülbelül 1800 csomót tesz ki. A jelen században az iktatott iratok száma rohamosan nő. Míg 1890-ben az évi iktatások összege 10.856, addig az 1928-ik évben már 32.976. Az iratokhoz minden évben külön iktató és betűrendes mutató van, mely utóbbi név- és tárgymutató egyben.

54. *Polgármesteri Iratok 1854—1890.* A polgármester 1850 óta külön irattárképző hatóság. A címben jelzett 37 év alatt 25.243 számot iktattak. Ma már négy évnél kevesebb idő alatt keletkezik ugyanennyi számú irat. Az iratokhoz minden évben iktató és betűrendes mutató készült, azonban az 1854, 1856—1858, 1861 és 1868—1871, tehát összesen 10 év iktatói és mutatói hiányzanak. A betűrendes mutató név- és tárgymutató egyben.

55. *Községtanácsi Jegyzőkönyvek, 1854—1867.* Ez az úgynevezett „községtanács“ a Bach-kormány rendelete alapján állítottatott fel, csak az abszolút korszak végéig működött s jogköre körülbelül megfelelt a későbbi törvényhatósági bizottságénak. Összesen 5 kötet, a kötetek végén (egy kötetnek az elején) betűrendes mutatóval.

56. *Közgyűlési Jegyzőkönyvek, 1867—1890.* Az alkotmány helyreállítása után szervezett törvényhatósági bizottság üléseinek jegyzőkönyvei. Összesen 18 kötet, a kötetek végén betűrendes mutatóval. Az első jegyzőkönyv 1867 május 22-ről kelt.

57. *Törvényszéki Iratok, 1854—1871.* A városi bíróság élete utolsó két évtizedének működését mutatja irataiban a gyűjtemény. Az 1871. évi XXXI tc. az állami bíróságok felállításával a városi törvényszékek működését megszünteti s ezzel a gyűjtemény megszakad. Az iratok egyrésze az 1850-es években félívrét van hajtogatva. Ez az anyag 696 csomó. A további iratok ívrétes elhelyezés szerint vannak két-két keményfedél közé kötve száz-as-kétszáz-as iktatószámunként. Ez a rész 812 csomó. Az iratgyűjtemény gazdag tárháza főként az abszolút korszak politikai, társadalmi és művelődési zavart viszonyainak. Külön vannak választva a periratok a polgári ügyekre és büntető ügyekre. Mind a két sorozat el van látva évenként készített iktatókkal és betűrendes mutatókkal. A büntetőperek mellékleteiben nemcsak iratokat találunk, hanem a bűnjelként lefoglalt különböző tárgyakat is.

58. *A Város Belterületének Telekkönyve, 1873.* Az ál-

lami törvényszék, mint telekkönyvi hatóság, életbeléptetésével készült. Utcák és házsámok szerint van összeállítva, azonban a sorrendből sok házsám hiányzik. Minthogy semmiféle segédkönyv nincs hozzá, úgy a rendszert, mint a hiányokat nehéz megállapítani.

59. *Taksás (Külvárosi) Telkek és Városi Praediumok (Puszták) Telekkönyvei, 1873.* Az előző pont alatt írt megjegyzések ide is állanak.

60. *Szerződések, 1854—1928.* A fokozottabb védelem szempontjából a város most érvényes szerződéseit nem az irattár, hanem a levéltár kezeli. A szerződések száma évről-évre rohamosan nő. Míg a háború előtt átlag 70 szerződést iktattak évenként, addig 1926-ban 265, 1927-ben 404, 1928-ban pedig 536 szerződés került iktatásra. A szerződések anyaga 85 keményfedélbe kötött csomót tesz ki. Az 1890. évig az elhelyezés félvívréses. Folytatólagos iktatók és betűrendes mutatók vannak hozzájuk. Egy-egy mutatókönyv 8—20 év anyagát öleli fel.

61. *Leltárak, 1854—1928.* A város ház- és földingatlanainak vagyoneleltárai. Az iratok félvívrét hajtogatva hét csomóban több mint hatszáz ingatlanleltárat foglalnak magukban. Az ingatlanok leltárai bizonyos időközökben megújulnak.

62. *Belsőlegelő-Felosztás Iratai, 1877.* A város körül elterülő, úgynevezett „belső legelő“ nagyobb részét és pedig azokat a területeket, amelyek a várostól távolabb esnek, az 1870-es években szántóföldnek osztották ki a polgárok között. A számozás 1—904-ig terjed, 18 fasciculusban. Azonban se iktató, se mutatókönyv az iratokhoz nem került elő.

II. Alárendelt Városi Hivatalok vagy Tisztviselők Hivatalos Működése Folytán Keletkezett Iratgyűjtemények.

63. *Városi Számadások, 1611—1853.* Ebben a gyűjteményben, amely körülbelül 550 csomó iratot s több száz kötetet foglal magában, találunk elhelyezést a régi domesticus perceptorok, azaz házi pénztárnokok összefoglaló számadásai évi bevételeiről és kiadásairól. Azonkívül itt foglalnak helyet az annonáriusok, alsó- és felsőjárású esküdtbírák, városházi és utcaszeri bor- és serbírák, égettbor-inspectorok, építető inspectorok, alsó- és felsőjárású mező-inspectorok, typographusok, egyházfiak, városgazdák, váminpectorok, boltbírák, alsó- és felsőjárású adóexactorok, vásárbírák, patika-provizorok, banki-páci-fancsikai és gutibagosi-halápi-debre-

ceni csereinspectorok, rósebiztosok stb. évenkénti számadásai, továbbá taxák és árendák kimutatásai, boltok és házak censusai, alamizna-számadások stb., stb. A számadások tételeként okmányokkal vannak igazolva, amelyek az újabb időkben el vannak látva a tételek számaival, a korábbi években azonban számozatlanok és rendszertelenek. Így pl. 1658-ban a számadás végén ez olvasható: „Az sok darabokban való calculatio hadd nyugodjék az ládában.“

64. *Házipénztári Főkönyvek, 1804—1854.* Ez a gyűjtemény és az utána következő tulajdonkép az előző számhoz tartoznának, de mivel új rendszer szerint csoportosítják az adatokat s külön is kezeltettek, mi is külön tétel alatt vesszük fel. Az egész gyűjtemény 64 kötetet tesz ki. A házipénztár bevételeit és kiadásait főcsoportonként rendszerbe foglalva adja: „naplótétel-szám“, „főkönyvi szám“, „tárgy“, „competentia“, „praestatio“ és „restancia“ rovatokkal. Főbb tételek a perceptióknál, a mult esztendőbeli készpénz-állomány megjelölése után: urbarialis jövedelmek, árendák és censusok, termények ára, korcsmák és csapszékek jövedelme, erdőjövedelem, belső vám (országos és hetivásárok alkalmából), malomjövedelem, concivilitas taksája, királyi census: utcászér és sáncbér, interesből bejött pénzek, typographia haszna, suburbium taksája, forspontbeli jövedelem, ohati ménes stb. Az erogatióknál: tárnokszéki urak fizetései, tisztviselői salariumok, conventiók, egyházi és iskolai segélyek, árvatartási díjak (ez utóbbi kettő összefoglalva: „alamizna körül“ főcímen), censusok és árendák, cancelláriai requisitumok, útiköltségek és diurnumok, perbeli költségek, caducitásokra és fiscalításokra tett költségek, új épületek és reparatiók, különböző anyag-, jószág- és élelmiszerbeszerzés, gazdasági költségek, rabtartás, hidak, pallók, töltések, utak, adósságok kamatai, postaköltség, királyi census lerovása, praemiumok, auctiók és gratuitum oblatumok stb. Minden kötet végén fel vannak sorolva a bevételi és kiadási főcsoportok a lapszám megjelölésével.

65. *Házipénztári Naplók, 1804—1854.* Ez a gyűjtemény 61 kötetet foglal magában, amelyek a házipénztár bevételeit és kiadásait adják időrendben napról-napra, csoportokra osztás nélkül. Adják a folyószámot az okmányszámok megjelölésével, valamint a befizetés vagy kifizetés hónapját és napját, a hónappal és nappal együtt a befizetés vagy kifizetés tárgyát, külön rovatban a bevételt, külön rovatban a kiadást s az utolsó rovatban utalást a ratiocinium paginájára,

ami alatt az előző tétel alatt felvett főkönyvek lapszámát kell érteni.

66. „*Conscriptiones Facultatum*“ (*Vagyon- és Jóság-összeírások*), 1692—1846. Ezek az összeírások adókivetési célokra készültek s a következő „*Repartitiones Quanti Contributionalis*“ c. gyűjtemény alapjául szolgáltak. Altalában a következő rovatokat tartalmazzák: 1. Gazda, vagy lakó neve, 2. Mestersége vagy élelme, 3. Classis, 4. Telek széle-hossza, 5. Háza kő vagy fa, 6. Házbul való jövedelme, frt. 7. Malma, lisztes vagy kása, 8. Kerti-szőlő hány kapa alja?, 9. Kerti-bora cseber, 10. Hegyi-bora cseber, 11. Ház után való földje nyilas, 12. Gulyabeli marhája drb., 13. Fejőstehén, 14. Ménesbeli ló, 15. Járó ló, 16. Járó ökör, 17. Sőre ökör, 18. Juha, 19. Sertése, 20. Kasméhe, 21. Interestre adott pénze, 22. Adóssága, 23. Adódott-e fa vagy vessző istállónak?, 24. Megcsináltatta-e?, jó-e?, 25. Consideratiók. Az anyag 1692—1750-ig csak nagyon szórványosan van meg, a későbbi időből is hiányoznak egyes évek. Az összeírás utcák szerint történt, mutató nincs.

67. „*Repartitiones Quanti Contributionalis*“ (*Adókivetési Lajstromok*), 1663—1851. A legrégebbi anyag 1730-ig füzetekben „Alsójárási“ vagy „Felsőjárási Adóvizsgálás“ címen tartalmazza az adófizető polgárok névsorát a kivetett adónak egy összegben való feltüntetésével. Az 1730—1758. évi anyag hiányzik. Az 1758/1759—1850/1851. évi anyag 84 kötetben hasonló címet visel, mint az 1663—1730. évekről való füzetek, csak a legutolsó években találjuk az „Adókönyv“ vagy „Adófelvetés“ címet. E kötetekben már nem Alsó- és Felsőjárás, hanem város-kerületek és tizedek szerint vannak csoportosítva az adófizetők s az adó nem egy összegben, hanem részletezve: foglalkozás, a belső telek, a szántóföld, a szőlő és a jószágok után külön-külön van kivetve. Vannak ezenkívül a XIX. század 20-as, 30-as és 40-es éveiről egyik évben „Gabella“, másik évben „Királyi Census“ felírással külön adófelvetések, amelyekben a királyi census, utcaszer és sáncebér mennyisége van adófizetők szerint feltüntetve. Minthogy a beosztás utca és házszám szerint ment, ezekhez az adókönyvekhez mutatók nincsenek. Beosztásukban és rendszerükben megegyeznek a „Repartitiók“-kal, illetve azok kiegészítő részét képezik az „*Adószedő Lajstromok és könyvek*“, 1708—1848. Ez az anyag mindössze 60 kötetből áll. A gyűjtemény nem teljes, különösen a XVIII. század anyaga csak szórványosan van meg.

68. a) „*Assignatio Commissariatica*“, 1710—1738.
 b) „*Computualia*“ vagy: „*Computus Hyemalis v. Hybernalis*“, 1738—1800.
 c) „*Hadiadó-Számadások*“, 1801—1850.

E három különböző nevű sorozat végeredményben ugyanegy gyűjtemény, csak a különböző években különböző nevet viselnek. A katonaság részére teljesített különböző természetű szolgálmányok nyertek itt feljegyzést évenként. Sok évben megtaláljuk a debreceni polgároknál beszállásolt katonák összeírását is. A szolgálmányok: részint pénz, részint élelmiszer és takarmány. Az egész gyűjtemény 25 csomó. Egyes csomók tetején „*elenchus actorum*“ van.

69. „*Tűzrendészeti Iratok és Tűzipénztári Naplók*“, 1764—1852. Ez a gyűjtemény nem teljes, illetve nem rendszeres. Csupán 1834-től kezdve vannak évről-évre rendszeresen vezetve a tűzipénztári naplók. Ez iratok között találjuk a „*Tűzoltásról való rendelkezések*“-et, 1765-től kezdve több különböző évről. Ez a városi tanács statutuma. Megtaláljuk az „*Idea seu Ordo Incendiaris*“-t, 1770-től kezdve több évről. Megtaláljuk a tűzoltószerkeik leírását s azoknak a polgároknak a névsorát, akiknél a tűzoltáshoz szükséges dézsák, lajtorják és kútvíz található. A városnak külön tűzrendészeti alapja volt, amelyet a polgárok végrendeletek útján állandóan gyarapítottak s ennek az alapnak bevételeit és kiadásait tartalmazzák a tűzipénztári naplók.

70. „*Liber Exhibens Nomina Captivorum Liberae hujus Regiaeque Civitatis Debreczinensis, Locum Originis, ac Diem Exitus e Carcere, necnon Delictum Singulorum et poenam, qua affecti sunt, cum adnexa rubrica aetatis annorum orundem*.“ (Rabok jegyzéke), 1776—1844. A város börtönében bebörtönözött rabok névsora, valószínűleg valamelyik notarius feljegyzése alapján. Összesen 38 füzet és kötet. A rab nevén kívül tartalmazza annak származási helyét, a delictum megnevezését, a kiszabott büntetés minőségét, a börtönből való kibocsátás napját és egyes esetekben az ügy akta-számát is. Betűrendes mutatója van.

71. „*Vékás Protocollum*“, 1788—1805. A heti terményvásárok alkalmával a város hiteles mértékét igénybevett eladók névjegyzéke a lerótt díj feltüntetésével. Értékessé az teszi, hogy minden egyes név előtt fel van tüntetve az illető lakóhelye is. Ezekből a községnevekből, amelyek között ott találjuk pl. Torda, Békés, Kúnhegyes, Szeghalom stb. neveit, megállapíthatjuk, milyen területről jöttek az eladók Debre-

cen hetivásárjaira. A két kötetben több ezer név foglaltatik, mutató nélkül.

72. „Az 1811-iki égés után történt Telekosztás és Telekreguláció Iratai“, 1811—1815. A telekregulációt egy népes bizottság intézte. Ez előtt keletkeztek a címben jelzett iratok. Az iratok között megvan a tűzkárosultak névsora, megvan az újonnan kiadott tűzrendészeti szabályok. Van továbbá egy 34 kis füzetből álló sorozat, amelyben a város összes telkei „delineálva“ vannak ónnal, szabadkézzel, primitív módon, de a telekhatárok mértékének megjelölésével. Erre vonatkozólag tudjuk a tanácsi jegyzőkönyvből, hogy 1814-ben az összes telkeket felmériette a város. Az iratokhoz hézagos tárgyalási jegyzőkönyv van. A tárgyalt ügyek száma körülbelül 300-ra megy, a megfelelő számok alatt azonban sokszor egész csomó iratot, rajzokat stb. találunk. Viszont egyes számok teljességgel hiányzanak.

73. *Vámhivatali Jegyzőkönyv, 1820—1823.* Mindössze egy kötet. A többi évekről hiányzik. A megmaradt kötet is értékes azonban azért, mert másutt nem igen található adatokat tartalmaz a korabeli céhenkívüli kereskedőkről és kispárosokról. Így közli a kirótt vámok útján az aprómarhakkopasztók, a béles-sütők, a káposzta-árulók, a gyümölcs-árulók, a pecsenye-sütők, keményítő-árulók, zsigvárosok, liszt- és tészta-árulók, sertés-kopasztók, málé-sütők, főkötcsinálók, kása-árulók, libakertesek (zöldségárusok), zsíroskalács-sütők, fonatos-sütők, cérnások, gyertya-mártók stb., stb. névsorát. A kötet elején tartalomjegyzék van a lapszám megjelölésével.

74. „A Cholera nyavalya dolgába rendelt Polgári és Katonai elegyes Kiküldöttség Jegyző Könyve az 1831-iki esztendő Julius, Augusztus, September, October Hónapjairól.“ A jegyzőkönyv 1—332 beírott oldalt foglal magában. A bizottság tagjai voltak, két katonatiszten kívül, öt tanács-tag és két tisztiorvos. A jegyzőkönyvhöz iratok is vannak öt csomóban. Az iratokban és a jegyzőkönyvben megtalálhatók mindazon intézkedések, felsőbb helyről érkezett és helyben kelt rendeletek, amelyek a járvány megelőzésére, leírására, és leküzdésére vonatkoznak. Megvan azonkívül a kolerában elhaltak neveinek teljes jegyzéke is. Mutató nincs se a jegyzőkönyvhöz, se az iratokhoz.

75. „Rendőrkapitányi Hivatal Iratai“, 1839 és 1853. A közbeeső évekről egyelőre nincs irat, jóllehet az 1840-es években a rendőrkapitányi hivatal működéséről a jegyző-

könyvekben többször találunk említést. A meglevő anyag három csomó. Iktató, mutató nincs.

76. „*Mezőrendőrkapitányi Jegyzőkönyvek*“, 1842—1847. Minden évről egy-egy, összesen hat kötet. Iratok nincsenek. A mezőrendőrkapitány hatásköre különbözött a rendőrkapitányétól, tehát itt nem az előzővel azonos gyűjteményről van szó. Mutató nincs, csak egy kötethez.

77. „*Városkapitányi Hivatal Iratai*“, 1848—1850. Összesen két csomó. Valószínű, hogy a városkapitányi hivatal megfelel a rendőrkapitányi hivatalnak. Ezt azonban még egyéb iratokból kell megállapítani, illetve kikutatni s ez eddig nem történt meg. Az iratokhoz iktató, mutató nincs.

78. „*Gazdasági Ülési Jegyzőkönyvek*“, 1821—1844.

79. „*Erdészeti Jegyzőkönyvek*“, 1838—1842, 1850—1854. Ezt a két gyűjteményt azért tárgyaljuk együtt, mert mind a kettőnek az iratai ugyanazon bizottság előtt keletkeztek. A bizottságot a városi tanács küldte ki, tagjai voltak: a polgármester (nem a főbíró) elnöklete alatt a népszószóló („tribunus plebis“), egy tanácsnok, három esküdt, az erdőmester, egy számvevő, a városgazda, az építettő inspektor és még időközönként egy-két gazdasági, illetve számvevőségi tisztviselő. Az erdészeti ügyek tárgyalása azonban szigorúan elkülönül az egyéb gazdasági ügyekétől. Van a levéltárban „Erdőgazdasági iratok“ felírással külön iratgyűjtemény. (L. köv. tét.) Ez iratok számozása azonban nem felel meg a jegyzőkönyvek számozásának. Mutató se a jegyzőkönyvekhez, se az iratokhoz nincs. Valóságos kapcsolatuk, esetleg különműségük, bővebb tanulmány után lesz megállapítható.

80. „*Erdőgazdasági Iratok*“, 1792—1855. Ezek az iratok az erdőmesteri hivatalnál keletkezettek. Minthogy a számozás össze van zavarva s minthogy még évszám szerint sincsenek az iratok különválasztva, a gyűjtemény pontosan le nem írható.

81. „*Honvédelmi Bizottmány Jegyzőkönyve s Iratai*“, 1848—1849. A szabadságharc alatt Debrecen városában, mint a többi városi és megyei törvényhatóságokban is, külön honvédelmi bizottmány működött. Ez a bizottmány üléseket tartott, az országos honvédelmi bizottmánytól rendeleteket, a többi honvédelmi bizottmánytól átiratokat kapott s a csapatok és a lakosság részére maga is rendeleteket bocsátott ki, felterjesztéseket, átiratokat küldött el, stb. Mindamellett a megmaradt iratok száma nem sok. A tár-

gyalási jegyzőkönyv 48 folió-oldalra terjed. Az iratanyag egy csomó.

82. „*Tisztiszéki Jegyzőkönyvek*“, 1855—1858. Ez a „tisztiszek“ az abszolút korszakban jött létre és szűnt meg. Működése távolról sem hasonlít a megyei tisztiszékekéhez. Amint a jegyzőkönyvekből megállapítható, inkább a közrendre vonatkozó kisebb jelentőségű ügyeket intézett. Az anyag mindössze három kötet, mutatók nélkül.

83. „*Levtr*“-iratok, 1856—1870. A levéltárnokhoz intézett tanácsi utasítások, a levéltárba érkezett akták és más tárgyak kísérő iratai vannak e gyűjteményben elhelyezve, évenként újrakezdődő sorszámmal. Egy-egy év anyaga nem igen megy többre 100 iktatott számnál. A hozzátartozó iktatókönyv „Közlevéltári Napló“ címet visel. Van betűrendes mutató is.

84. „*Dobray József magánlevéltári ügyvéd iratai*“, 1859—1878. Amikor az abszolút kormány az ősiséget eltörölte, ezen a jogon még 32 évig lehetett perelni a régi nemesi birtokokat. Debrecen város ellen is megindult a perek áradata az előző századokban súlyos összegeken zálogba vett és megváltott birtokokért. Rendszeren a régi nagy családok elszegényedett leszármazottjai pereltek, nem ismerve kellőképpen az előzményeket. A sok per miatt a város kénytelen volt külön ügyvédet fogadni és fizetni, aki, mint rendes illetménnyel ellátott városi tisztviselő, védte a város jogait. Így keletkeztek ezek az iratok. A gyűjteményhez elenchnus van, amely 1—790 iktatószámot foglal magában. Majdnem mindenik szám egy-egy percsomó. Betűrendes mutató nincs.

fontos

III. Felsőbb helyekről származó iratok gyűjteményei.

85. „*Benigna Mandata Regia via Excelsae Cancellariae Regiae Hungarico-Aulicae ad Liberam Regiam Civitatem Debrecinensem Directa*“ (*Magyar Udvari Kancelláriai Rendeletek*), 1751—1848. Az iratok között tárgyra nézve legtöbb a peres ügyekben való legfelsőbb döntés, ítélet-jóváhagyás, megkegyelmezés, vagy a per újrafelvétele iránt való intézkedés. Rendszeren visszatérők — évenként — a tisztújításra vonatkozó rendeletek. Egyéb tárgyak: országgyűlésekre való meghívások, vallási, politikai és közgazdasági ügyekben információ-adásra való felhívás, ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági ügyekben fontosabb rendeletek stb. A bármilyen címen felterjesztett iratok közül — úgy látszik — nem egy maradt fenn a kancellária irattárában, mert már

többször fordult elő, hogy egyes iratok keresése közben a nyomok a kancelláriához felterjesztés után elvesztek. Az egész iratgyűjtemény 22 fasciculusból áll. Iktatókönyve 1694-től (!) 1848-ig terjed, ami annak a bizonyossága, hogy valamikor azok a kancelláriai rendeletek is ide voltak besztva (helyesen), amelyek a későbbi rendező hibájából több gyűjtemény közt vannak most szétszórva. Az 1694-nél régibb felség-rendeletek, amennyiben megmaradtak, a tanácsi jegyzőkönyvekbe vannak bekötve vagy bemásolva. Index, sajnos, csak 1771—1780-ig van. Ez is ezelőtt néhány évvel került elő egy percsomóból, ami legjobban jellemzi a régi rendet. Az 1787—1789. évekről anyag nincs.

86. „*Intimata Excelsae Camerae Regiae Hungarico-Aulicae*“ (Magyar Kir. Udvari Kamarai Rendeletek), 1750—1848. Az 1774. évi elenchusban „*Intimata Inclytae Cameralis Administrationis Cassoviensis*“ címmel a kassai kamara rendeletei külön vannak iktatva. Az iratok tárgyai: általában gazdasági ügyek. Legnagyobb részük a városi számadások felülvizsgálatára az ebből folyó tárgyalásokra vonatkozik, valamint az adóhátralékról is sok szó esik. Néha azonban egyéb ügyek is előfordulnak, pl. kérdezi a kamara, tudnak-e a tisztviselők németül, máskor a város pereinek jegyzékét kéri. Egyes esetekben itt lehet megtalálni a Debrecenben épített középületek tervrajzát, amelyeknek előzetes felküldését a kamara különösen a XVIII. század közepétől kezdve szorgalmazza. Az iratgyűjtemény 38 fasciculusból áll. Az elenchus az 1699 (!) évvel kezdődik, ami itt is azt bizonyítja, hogy az iratok szétszóródtak s a gyűjteményektől elváltak, a későbbi rendezők pedig a régi jelzéseket és a régi gyűjteményeket nem vették figyelembe. Az elenchus 1699—1848-ig terjed. Azonban közben 1783 november 5-től 1791 november 2-ig nincs iktatás. Egyes számozott rendeleteket találunk azonban 1790-ből is. Itt tehát olyan hiánnyal állunk szemben, amelyre később még minden valószínűség szerint fény fog derülni. Index csak 1791—1840-ig van, amely — éppen úgy, mint a kancelláriai rendeleteké — a periratok közül került elő.

87. „*Intimata Excelsi Consilii Regii Locumtenentialis Hungarici*“ (Magyar Kir. Helytartó-tanácsi Rendeletek), 1750—1848. Az 1750. évi anyag innen hiányzik. Megvan azonban újonnan iktatva a 10—11. számok alatt felvett iratgyűjteményekben. Sőt ezekben a gyűjteményekben olyanok is találhatóak, amelyekről itt, az eredeti iktatás helyén említ-

tés sem tétetik, ami megint csak a régi levéltári munka rendszertelenségét bizonyítja. Nincs anyag az 1788—1789. évekről. Elenchus van 1750—1780 és 1790—1848. Index csak 1807—1838. és 1845—1848. Az iratok tárgyai a lehető legkülönbözőbbek, azaz mindenféle ügy, amely a városi és állami közigazgatásban előfordulhat. Nemcsak a mai különböző minisztériumok ügykörét látta el abban az időben a helytartó-tanács, hanem a mai rendőrség és a bíróságok egy részének ügykörét is. Az iratok félívrét vannak hajtogatva s az egész anyag 202 tekintélyes csomó.

88. „*Diaetalia*“ (*Országgyűlési Iratok*), 1717—1844. Ez a gyűjtemény két csoportból áll. Az egyik csoportban országgyűlési tárgyalási naplók s a város követeinek egyéb feljegyzései vannak időrend szerint bekötve. Ez a rész 67 kötet. A sorozatban 1796-tól kezdve nyomtatott országgyűlési jegyzőkönyvek foglalnak helyet. A követek feljegyzései ettől az időtől 1825-ig vagy a „Jelentések“ között találtak elhelyezést vagy elvesztek. 1825—1844-ig van aztán külön 21 csomó „Országgyűlési Irat“, ahol a követi utasítások és követi jelentések is megvannak. Az országgyűlési naplókat általában a hivatalos naplóból iratták ki a követek. Ezek tehát valószínűleg megegyeznek a többi törvényhatóságok levéltáraiban található hasonló iratokkal. A követek sajátkezű feljegyzései ellenben tisztán a helyi utasítások szellemében készültek s ebben a formában egyedülállók. Ez teszi értékessé ezt a gyűjteményt, amelyhez azonban sem elenchus, sem index nincs.

89. „*Tavernicalia*“ (*Tárnokszéki Perek Jegyzőkönyvei*), 1746—1846. Természetesen ezek, mint az országgyűlési jegyzőkönyvek is, csak azokból az évekből vannak meg, amelyekben ülés tartatott. Átlag két-három évenként tartattak tárnokszéki gyűlések, viszont néha, mint pl. II. József alatt, hat éven keresztül sem volt gyűlés. A jegyzőkönyvekben a perek egész anyaga megvan: az actiók, replicá-k, és contra-replicá-k, a becsatolt mellékletek és ítéletek. A perek anyaga nem tisztán Debrecenre vonatkozik, hanem az összes, a tárnokszéken tárgyalt ügyek megvannak. Az egész gyűjtemény 48 kötetből áll, mindenféle mutató nélkül.

90. „*Libër Normalium id est Resolutiones Normales*“ (*Felsőbb Helyekről Érkezett Rendelet*), 1774—1845. Az egész egy kötet. Ebben foglalnak helyet a jelzett időből azoknak az általánosabb érdekű kancelláriai, helytartótanácsi, kamarai s esetleg egyéb rendeleteknek másolatai, amelyekre

a városi tanácsnak sűrűbben lehetett szüksége. A kötet végén betűrendes mutató van. A szöveg maga a mutatót kívül 617 oldalra terjed.

91. „*Intimata Excelsae Commissionis Districtus Magno-Varadiensis*“ (Nagyvárad kerületi biztosság rendeletei), 1785—1789. Ebben a gyűjteményben a II. József császár által felállított nagyvárad kerületi biztosságnak a városhoz intézett rendeletei nyertek elhelyezést. Az iratok tárgyai: adó, vallás, iskolaügy, ipar, kereskedelem, közlekedés, katonabeszállásolás, stb. Az 1785. évi anyag 1—113, az 1786. évi 1—261 iktatószámot foglal magában. Az 1787. évből egyetlen egy irat sincs. 1788-ban 1—103-ig, 1789-ben 1—109-ig megy az iktatószám. Azokról az évekről, amelyekről iratok vannak, elenchus és index is van.

92. „*Ordinationes Cameralis Administrationis Magno-Varadiensis*“ (Nagyvárad kam. igazgatóság rendeletei), 1786—1789. A kerületi biztosságok mellett II. József kam. igazgatóságokat is szervezett s Debrecen ebben a tekintetben is Nagyváradnak volt alárendelve. Az iratok tárgyai ugyanazok általában véve, mint az udvari kamarai rendeleteknél láttuk. A gyűjteményhez mutató nincs. Az iktatószámokat sem lehet pontosan megállapítani, mert az iratok egyrésze elveszett, vagy még valahol lappang.

93. „*Intimata Inclyti Comitatus Bihariensis*“ (Bihar vármegye alispánjának rendeletei), 1787—1789. A közigazgatás átszervezése alkalmával II. József a szabad királyi városokat újból a megyék hatósága alá rendelte. Ilyeténképpen Debrecen Bihar vármegye fennhatósága alá került s az alispán éppúgy rendeleteket bocsátott ki Debrecen, mint a többi községek számára. A rendeletek leginkább adó-, céh-, katonaelszállásolási, egészségi, élet- és vagyónbiztonsági, vallási és gazdasági ügyekre vonatkoznak. Az 1787. évi anyag 1—206, az 1789. évi 1—367 iktatószámot foglal magában. 1788-ból egyelőre egyetlen egy darab irat sincs. Amely évből iratok vannak, elenchus is van. Index nincs.

94. „*Mandata Excelsae Tabulae Septemviralis*“ (Hétszemélyes Tábla Rendeletei), 1786—1788. II. József közigazgatási reformja az igazságszolgáltatásra is kiterjedt s a város az említett években a Hétszemélyes Táblától közvetlenül kapott rendeleteket. Az iratok általában fellebbezésekre, határidő-kitűzésekre vonatkoznak. További tárgykör: ítéletközlések, általános érdekű büntető rendelkezések, információkérések, iratfelküldési parancsok, stb. Az iktatott iratok

száma 1786-ban 70, 1787-ben 192, 1788-ban 164. Az iratokhoz elenchnus van, index nincs.

95. „*Commissionalia I.*“ (Báró Vécsey József-féle Királyi Biztosi Iratok), 1770—1771. Debrecen város tisztújításai már a XVII. század végétől kezdve majdnem állandóan királyi biztosok jelenlétében folytak le. E biztosok működése azonban a tisztújítással rendszeresen véget is ért. Csak Vécsey Józseffel kezdődnek azok a királyi biztosságok, amelyeknek működése huzamosabb ideig, több évig tart s amelyek állandó jellegű működésük folytán iratképző hatóságokká is lettek. A királyi biztos elnöklete alatt a főbíró, a polgármester, a népszónok s a tanács néhány tagja külön üléseket tartottak, ahol azokat az ügyeket tárgyalták, amelyeket a haladottabb korszellem követelményei folytán a városnak végrehajtania kellett. Ezek az ügyek általában a közigazgatás javítását célozták, tehát a városi ügy- és pénzkezelésnek úgyszólván minden ágát felölelték. Igen sokszor tárgyalnak vallási ügyekről. Másik tárgykör: a felsőbbség el akarja törölni, vagy legalább is meg akarja nyirbálni a városi polgárok évszázados jogait, mint pl. a faizást, bormérést, legeltetést, stb. Sokszor van szó a városi nyomdáról is, amelynek működését szeretnék felülről beszüntetni. E biztosságok működése folytán kezdődött meg Debrecenben a földbirtoknak magántulajdonba való kiosztása (1774). E biztosságok kezdeményezésére teszik le az utcai csatornázás alapkövét (1819), tervezik az első közúti burkolatot a Piac-utcán (1848). Ugyanezek ösztönzésére indul meg nagyobb mértékben — a folytonos tűzvész elkerülése céljából — kő- és téglaházak építése, a házaknak cseréppel fedése, továbbá a pénzkezelésben nagyobb rendszeresség és szigorúbb felelősség behozatala, a város ingatlanainak és haszonvételeinek árverés útján való bérbeadása, stb. Mind e tárgyakról szólnak az iratok. A címben írt Vécsey-féle gyűjteményhez van tárgyalási jegyzőkönyv. Egyéb segédkönyv nincs, így mutató sem.

96. „*Commissionalia II.*“ (Gróf Forgách Miklós-féle királyi biztosi iratok), 1773—1777. A királyi biztossági iratok tárgyköre az előző tétel alatt van általában részletezve. E gyűjtemény irataihoz tárgyalási jegyzőkönyv van, iktató és mutató nincs.

97. „*Commissionalia III.*“ (Geötz Ferenc-féle királyi biztosi iratok), 1794, 1799. Az iratok lehető tárgyaira nézve lásd a 95. tételt. Az iratokhoz tárgyalási jegyzőkönyv van, iktató és mutató nincs.

98. „*Commissionalia IV.*“ (Berzeviczy Pál-féle királyi biztosi iratok), 1803. Az iratok tárgyaira nézve lásd a 95. tételt. E gyűjtemény tárgyalási jegyzőkönyve még nem került elő. Az iratokhoz iktató és mutató nincs.

99. „*Commissionalia V.*“ (Ibrányi Farkas-féle királyi biztosi iratok), 1813—1815. Az iratok tárgyaira nézve lásd a 95. tételt. E gyűjteményhez tárgyalási jegyzőkönyv van, iktató és mutató nincs.

100. „*Commissionalia VI.*“ (Ibrányi Farkas- és Beck Pál-féle királyi biztosi iratok), 1816—1819. Az iratok tárgyaira nézve lásd a 95. tételnél közlöttek. E gyűjteményhez tárgyalási jegyzőkönyv van, iktató és mutató nincs.

101. „*Commissionalia VII.*“ (Szentiványi József-féle királyi biztosi iratok), 1819—1820. Az iratok tárgyaira nézve lásd a 95. tételnél mondottakat. E gyűjteményhez tárgyalási jegyzőkönyv van, iktató és mutató nincs.

102. „*Commissionalia VIII.*“ (Beck Pál-féle királyi biztosi iratok), 1820—1822. Az iratok tárgyaira nézve lásd a 95. tételnél mondottakat. E gyűjteményhez tárgyalási jegyzőkönyv van, iktató és mutató nincs.

103. „*Commissiionalia IX.*“ (Beck Pál- és Semsey József-féle királyi biztosi iratok), 1823—1831. Az iratok tárgyaira nézve lásd a 95. tételnél közlöttek. Ez iratokhoz tárgyalási jegyzőkönyv van, iktató és mutató nincs.

104. „*Commissionalia X.*“ (Semsey Jób- és Kállay István-féle királyi biztosi iratok), 1832—1838. Az iratok tárgyaira nézve lásd a 95. tételnél közlöttek. E gyűjteményhez a tárgyalási jegyzőkönyv idáig nem került elő. Iktató és mutató nincs.

105. „*Commissionalia XI.*“ (Dettrich Miklós-féle királyi biztosi iratok), 1844—1845. Az iratok tárgyaira nézve lásd a 95. tételnél közlöttek. E gyűjteményhez tárgyalási jegyzőkönyv van, iktató és mutató nincs.

106. „*Ministeri Intézkvények*“, 1848—1849. Az első alkotmányos magyar kormány rendeletei foglalnak helyet ebben a gyűjteményben. Az 1848. év anyaga 1—227, az 1849. évé 1—432 számot foglal magában. Ezenkívül számozatlan irat is van 1848-ból 36 darab, 1849-ből 14 darab. E gyűjteményhez iktatókönyv van, mutató nincs.

107. „*Császári-Királyi Biztosi és Főispáni Rendeletek*“, 1849—1850. Az első rendelet 1849 augusztus hónap 4-én kelt, tehát két nappal az augusztus 2-i debreceni csata után, amelynek következtében Debrecen az abszolút uralom alá

került. A megszállás első idejében a császári biztos (Drenyák Ferenc) és főbiztos (Zichy Ferenc gróf) rendelkezései, főképen az élet- és vagyónbiztosság fenntartására, rekvirálásokra, a szabadságharcban szerepet játszott helybeli és országos nevű egyének felkutatására s pénzügyi természetű dolgokra vonatkoznak. Az 1849. évi anyag 1—261, az 1850. évi 1—1950 iktatószámot foglal magában. E gyűjtemény el van látva iktatóval és betűrendes mutatóval. Az iratok nyelve magyar és német.

108. „*Rendeletek, Felsőbb Hatóságoktól*“, 1851—1853. Ebben a gyűjteményben a nagyváradi császári-királyi kerületi kormányznak, Dél-Szabolcs megye főnökének s egyéb felsőbb hatóságoknak rendeletei, sőt idegen törvényhatóságok és községek átíratái is, vannak elhelyezve. Az 1851. évi anyag 1—2144, az 1852. évi 1—2570, az 1853. évi 1—2532 iktatószámot foglal magában. A rendeletek nyelve vegyesen magyar és német. A gyűjteményhez iktatók és betűrendes mutatók vannak.

109. „*Normalia*“ (*Rendeletek*), 1854—1863. Ebben a gyűjteményben az abszolút korszak német nyelvű rendeletei vannak elhelyezve. (Csak az 1862—3. évek csekély anyaga magyar nyelvű.) Ennek a gyűjteménynek az anyaga három csomóra terjed. A gyűjteményhez iktató van, mutató nincs.

110. *Orosz főparancsnokság orosz nyelvű rendeletei, 1849.* Bár nem törvényes felsőbb hatóságról van szó, külön csoport hiányában ide osztottuk be ezt a kis gyűjteményt. A debreceni csata (1849 augusztus 2.) után orosz csapatok szállták meg a várost. A megszálló csapatok parancsnokai, így Tolsztoj ezredes, Uruszov herceg ezredes, stb. orosz nyelvű (cyrill betűkkel írott) rendeleteket intéztek a városi tanácshoz főkép hadsereg-élelmezési ügyekben. A rendeletek 1849 augusztus, szeptember és október hónapokban keltek, számozva vannak s külön csomóban őriztetnek a levéltárban. A számozás százon alul marad. Pontosan nem állapítható meg, mert sem iktató, sem mutató nincs hozzájuk s egyes számok hiányzanak.

IV. Idegen Hatóságoknál, Hatósági Személyeknél, Testületeknél, stb. Keletkezett s Valamilyen Okból A Városi Levéltárba Került Iratgyűjtemények.

111. „*Copiae Explanationum Regiarum de et super negotio Religionis ab annis 1691 et subsequentibus usque ad currentem 1721 inclusive interventarum occasione celebrationis*

commissionis articularis in Libera Regiaque Civitate Pestiensis die 19 mensis Martii anni currentis superscripti Transsumpta“, 1691—1722. Két kötet. Az első kötet 1721-ben iratott s 912 számozott oldalra terjed, amelyből 902 van beírva. A második kötet körülbelül hasonló terjedelmű, de számozatlan s 1722-ben kelt. Az első kötethez tartalommutató is van „Series seu Index Actorum Commissionarium Pestensium et Posoniensium“ felírással, amely 90 tételben sorolja fel lapszám szerint a kötet anyagát. Ebből megállapítható, hogy az 1715 : XXX. t.-c. alapján kiküldött vallásügyi bizottság iratai másoltattak le e két kötetben. A törvények igazi értelmét a vallás dolgában a „királyi magyarázatok szerint“ (secundum explanationes regias) kellett visszaállítani. De nemcsak királyi explanatiók foglalnak helyet a kötetben, hanem a protestánsok panaszai s a protestánsok és róm. katolikusok magyarázatai is, továbbá az angol és holland rendkívüli követnek Lipót császárhoz intézett memorialisa, stb. A második kötet a bizottság ülésein tárgyalt további akták másolatait tartalmazza. Az említett tartalomjegyzéken túl további mutató nincs.

112. *A debreceni ref. egyház számadásai, 1740—1848.* Ezeket az iratokat, amelyeket a ref. egyház kiselejtezett és nyilvános árverésen eladott, a levéltár az árverés után a vevő dobozgyárostól készpénzért szerezte meg, mert igen sok művelődéstörténeti vonatkozás található bennök, éppen abból az időből, amikor (1752 után) a város már nem volt az egyház fenntartója. Az iratok mennyisége három métermázsá. A mennyiséget azért jelöljük meg így, mert az átvétel is súly szerint történt s a vétel óta nem foglalkozhatott a levéltár bővebben e gyűjteménnyel. Az iratokhoz sem iktató, sem mutató nincs.

113. *„A volt, de 1794-dik esztendőben a F. K. Kamara által cassáltatott Sós-Társaság ládájában találdott és sequestráltatott acták“*, 1717—1794. Az iratok között van egy bekötött folió-alakú és egy kötetlen kis alakú jegyzőkönyv, amelyek a só-törő-társaság tisztújításainak, bevételeinek, kiadásainak s a nevezetesebb eseményeknek leírását tartalmazzák 1720-tól 1794-ig. Vannak azonkívül iratok négy csomóban. Ezek között vannak a só-törők céhszabályai 1717-ből, stb. Az iratokhoz mutató nincs.

114. *„Acta Campiductus Insurrectionalis Annorum 1797 & 1800“*, más felírás szerint: *„Acta Tessényiana“*. Tessényi János az említett években a debreceni hadi terület „superior

provincialis commissarius“-a volt. Az iratok között található: a Tessényihez intézett főbiztosi rendeletek és egyéb levelek, az ezekre adott válaszok fogalmazványai, az északkeleti és keleti vármegyék nemesi felkelőinek jegyzéke s az ugyanezen megyék felkelőiből alakult csapatok „planum itinerarium“-ai, megyénként külön, stb. Az iratokhoz se elenchus, se mutató nincs. Hogy mikép kerültek a városi levéltárba, eddig még nem volt megállapítható.

115. *Nemesi összeírások, különböző évekből.* Az összeírásokat nem a város, hanem Bihar vármegye deputátusai végezték. A város megbizottai csak kísérték a megyei összeírókat. Ennek ellenére néhány összeírás, így 1797-ből és 1847-ből eredetben a városi levéltárba került s itt külön iratcsoportként őriztetett. Egyes összeírások helytelenül különböző iratgyűjteményekbe is beosztattak. Mutató nincs.

116. „*Assentlisten*“, vagy „*Assentierte Landstaendische Rekrouten, 1795—1853.* Ebben a gyűjteményben sorozási liszták foglalnak helyet a besorozottak néhány személyi adataival. A rovatokat a katonaság tölti ki és szignálja, de a városi chirurgus neve is alá van írva az íveken a katonatisztek neve mellett. Ebbe a csoportba vannak beosztva 1848—1849-ben a „Fegyverfoghatók“, azaz hadkötelesek összeírásai. Mutató nincs.

117. „*Debreceni Kerületi Főbiztos Iratai*“, 1848—1849. E gyűjteményben az első alkotmányos kormány által kinevezett „országos kerületi főbiztos“-hoz intézett jelentések, kérvények, átiratok vannak besorozva, a kerületi főbiztos által elküldött rendeletek és levelek fogalmazványaival együtt. A jelentések a legtöbb esetben a kerületi főbiztos hatáskörébe tartozó községek adóira vonatkoznak (rendes jelentések a havi adófizetések mennyiségéről és az adóhátralékokról). Elég sűrűn szerepelnek azonkívül katonai ügyek is. A debreceni kerületi főbiztos hatáskörébe, amint az iratokból kivehető, az akkori Bihar, Szabolcs, Ugocsa, Bereg és Máramaros megye, a Hajdúkerület s Debrecen, Szatmár-Németi, Nagybánya és Felsőbánya tj. városok tartoztak. Az 1848. évi anyag 1—252 az 1849. évi anyag 1—55. számot foglal magában. Az iratokhoz eddig se iktató, se mutató nem került elő.

118. „*Anyakönyvek Másodpéldányai*“, 1828—1927. Az 1827 : XXIII. t.-c. alapján a különböző helybeli egyházaktól érkeztek, az 1894 : XXXIII. t.-c. alapján az anyakönyvi hivataltól érkeznek a másodpéldányok a levéltárba. A születési anyakönyvek 146, a házassági anyakönyvek 102, a

halotti anyakönyvek 142 kötetre terjednek. Ezenkívül az ág. ev. egyház anyakönyvei egy nagy csomagban, az izraelita egyházak anyakönyvei tíz kisebb csomóban vannak elhelyezve. Betűrendes mutató az anyakönyvi másodpéldányokkal nem érkezik. Mint kiegészítő iratok csatlakoznak e gyűjteményhez az „Utólagos Bejegyzések és Kiigazítások“, amelyeket 1895-től kezdve mind a három csoportra nézve naptári negyedévenként külön-külön küld meg a levéltárnak az anyakönyvi hivatal.

119. „*Debreceni Nemzeti Tanács*“ iratai, 1918. Ez iratok iktatója 1918 november 2-től 1918 november 21-ig 963 iktatószámot foglal magában. Az iratok tárgyköre: általános közigazgatási, közlekedési és katonai ügyek. A debreceni nemzeti tanács rendelkezései az egész északkeleti Magyarország vármegyéire, egészen Máramaros megyéig, kiterjednek. Az iratok egyrészét a kommunizmus megszűnése után a helybeli törvényszék kikérte. Betűrendes mutató van.

120. „*Direktórium*“ iratai, 1919. A budapesti tanácskormány által kinevezett debreceni direktórium iratainak iktatása 1919 március 25-én kezdődik s 1919 április 22-én ér véget. Külön iktatókönyve nincs, hanem az ugyanazon évi főispáni iktatókönyvben az 561—829. iktatószámokat foglalja magában. Ez iratok tárgyköre: ármegállapítások, anyag- és pénzkiutalások, iskolai és egészségi ügyek, üzlet- és üzemszocializálások, vörös hadsereg szervezése, stb. Mutató nincs. Az iratok egyrészét a helybeli törvényszék kikérte.

V. Vegyes Iratok.

Ez a csoport azokat az iratokat foglalja magában, amelyek vagy sohasem alkottak külön gyűjteményeket, vagy, ha alkottak is, annyira szétbomlottak, hogy a régi rend nem ismerhető fel bennük. Pedig ez iratok mennyisége igen nagy. Vannak közöttük számozottak, amelyeknek egyrésze a fentebb felsorolt százhusz iratgyűjtemény valamelyikébe a szövegek átolvasása után elhelyezhetők. Nagyobb számmal vannak azonban jelzéstelen iratok, vagy olyan, betűvel jelzett mellékletek, amelyekben se az iratgyűjtemény, se az iktató- vagy levéltári szám jelölve nincs. Vannak végül olyan iratok is, amelyek az elmúlt időkben legalább tárgy szerint csoportosítottak, ha jelzéstelenek is egyébként. Ezek közül néhány csoportot még felsorolunk. Nem lehetetlen, hogy e csoportok egyrészéből a további rendezés folyamán teljes gyűjtemények alakulnak ki.

121. „*Conscriptio Animarum*“, 1773, stb. Legrégibb egy 14 oldalas füzet 1773-ból a férfiak, női és összes lakosság, válás, anyanyelv, továbbá a foglalkozás szerint való megoszlás főbb adataival. Ehhez csatlakoznak a későbbi népösszeírások (1848, 1856, 1869) összeíró ívei.

122. „*Protocollum Consulare*“, 1776—1780.

123. „*Tanya- és Kaszálórendezési Iratok*“, a XVIII. és XIX. századból.

124. „*Genealógiai Iratok*.“ Oklevél-kivonatok és genealógiai táblák, legnagyobb része minden szám vagy jelzés nélkül. A XIX. században készültek. Egyes leszármazási táblák a XIII. század elejére visszamennek.

125. „*Céh-iratok*“, a XVII., XVIII. és XIX. századból. Időrend nélkül, jelzéstelenek.

126. „*Salétromfőzésre Vonatkozó Iratok*.“ Egy kis csomó iraton: „*Vay-salétrom-iratok*“. A XVIII. század második és a XIX. század első feléből.

127. „*Városi Dobon Kidobolt Hirdetmények*“ a XIX. század első feléből.

128. „*Conscriptio Frugum*“, a XVIII. és XIX. századból.

129. „*Nyomdai Iratok*“, a XVIII. és XIX. századból.

130. „*Ménest Illető Iratok*“, a XIX. század első feléből.

131. „*Kapu-őrállomások Jegyzőkönyvei*.“ Egyelőre csak két kötet 1848—1849-ből.

132. „*Szabadságharcra Vonatkozó Vegyes Iratok*“, 1848—1849. Jelzéstelen, időrendbe szedett iratok kilenc csomóban.

133. „*Különféle Periratok*“, a XVIII. és XIX. századból. Ezek az iratok a fentebb említett pergüjtemények egyikéhez sem tartoznak.

134. „*Képviselő-választási Iratok*“, 1848-tól kezdve.

135. „*Besorozott Mesterlegények Vándorkönyvei*“ az abszolút korszakból. Egynéhány vándorkönyv évek szerint számozva van.

136. „*Protocollum Exhibitorum*“ (*Béadattak Jegyzőkönyvei*), 1786—1853. Itt soroljuk fel ezt a 101 vaskos folió-kötetből álló sorozatot, ami nem egyéb, mint iktatókönyvek csoportja. Mégis fel kell említenünk, mert a hozzá való iratok egyrésze indorsatummal a feleknek visszaadatott, egyrésze elveszett, harmadik része (a legnagyobb) pedig különböző gyűjtemények között (*Relationes, Conceptus, Testimoniales, stb.*) osztatott szét. Minthogy ez iktatókönyvekben

az elintézés mikéntje is meg van jelölve, ez a gyűjtemény az elveszett, illetve visszaadott iratokról is felvilágosítást ad.

*

Ezzel végére értünk a valamiképen megnevezhető iratok felsorolásának. Van ezenkívül több ezerre menő irat, amelynek minéműségét, illetve tárgyát csak a latin, német, magyar, stb. nyelvű szöveg átolvasása után lehet megállapítani. Ez a debreceni levéltár *limbusa*, amelynek rendbeszedése, illetve gyűjteményekbe való szétosztása még sok időt és fáradságot fog igénybe venni. A levéltár 1918 óta mérsékelt számítással is jóval több mint 10.000 iratot szedett ki a limbusból és helyezett el a fentebb felsorolt gyűjtemények valamelyikébe az év és sorszám szerint illetékes helyre.

A felsorolásnál és csoportokba osztásnál minden egyes iratgyűjteménynél, amennyire lehetséges volt, a következő adatok megemlítésére törekedtem: 1. az iratgyűjtemény eredeti címe, 2. a gyűjteménybe foglalt legrégibb és legújabb irat keltének éve, 3. az iratok tárgyköre, vagyis, hogy nagy általánosságban mit találhat a kutató az illető gyűjteményben, 4. az iratképző hatóság, testület, stb. megnevezése, amennyiben a főcsoportok címéből ki nem tűnik, 5. az iratképző hatóság és a gyűjtemény életére vonatkozólag a kutató szempontjából fontosnak látszó adatok megemlítése, amennyiben ilyenek már rendelkezésemre állottak, 6. az iratok mennyisége fasciculusokban vagy iktatószámokban, 7. el van látva a gyűjtemény iktatókkal és mutatókkal? Természetes, hogy ez adatok felsorolása nem minden iratgyűjteménynél tökéletes. Egyik-másik megszűnt hivatal, vagy befejezett gyűjtemény történetének, illetve anyagának tanulmányozásához hetek, sőt hónapok kellenének.

Nem hagyhatom említés nélkül, hogy a levéltárban ma több mint 1600 kötet történelmi szakmunkából álló kézikönyvtár segíti a kutatók munkáját, akik egyre számosabban keresik fel a történelmi anyagban gazdag debreceni levéltárat. Ennek a szakkönyvtárnak a berendezésével a debreceni városi levéltár megelőzte az összes vidéki levéltárat, mert ahol a levéltáros kezelése alatt könyvtár is áll (mint pl. Győrben), az nem a levéltári kutatást, hanem a nagyközönség igényeit elégíti ki.

CSOBÁN ENDRE.